

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเชิงปฏิบัติการ การจัดการความรู้ทางบัญชีตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง มีเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. การจัดการความรู้
2. การบัญชี
3. เศรษฐกิจพอเพียง
4. งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
5. สภาพพื้นที่วิจัย
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การจัดการความรู้ (Knowledge Management : KM)

การจัดการความรู้ คือ การรวบรวมองค์ความรู้ที่มีอยู่ในตัวบุคคลหรือเอกสาร มาพัฒนาให้เป็นระบบ เพื่อให้ทุกคนในองค์กรสามารถเข้าถึงความรู้ และพัฒนาตนเองให้เป็นผู้รู้ รวมทั้งสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ อันจะส่งผลให้องค์กรมีความสามารถในเชิงแข่งขันสูงสุด โดยที่ความรู้ มี 2 ประเภท ดังนี้ (สถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม, 2548)

1. **ความรู้ซ่อนเร้น (Tacit Knowledge)** เป็นความรู้ที่ได้จากประสบการณ์ ทักษะ ความชำนาญ ความคิดสร้างสรรค์ของแต่ละบุคคลในการทำมาหากิจในสิ่งต่างๆ เป็นความรู้ที่ไม่สามารถถ่ายทอดออกมาเป็นคำพูดหรือลายลักษณ์อักษรได้โดยง่าย เช่น ทักษะในการทำงาน งานฝีมือ หรือการคิดเชิงวิเคราะห์

2. **ความรู้เด่นชัด (Explicit Knowledge)** เป็นความรู้ที่คนสร้างขึ้นและถ่ายทอดโดยผ่านภาษาอย่างเป็นทางการและมีรูปแบบมีลักษณะของการจัดระบบที่บันทึกข้อมูลในสื่อรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง (น้ำทิพย์, 2547) เช่น สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อโสตทัศน์ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์

การจัดการ “ความรู้เด่นชัด” จะเน้นไปที่การเข้าถึงแหล่งความรู้ ตรวจสอบ และตีความได้ เมื่อนำไปใช้แล้วเกิดความรู้ใหม่ ก็นำมาสรุปไว้เพื่อใช้อ้างอิง หรือให้ผู้อื่นเข้าถึงได้ต่อไป (คู่มือทางซ้ายในภาพที่ 1) ส่วนการจัดการ “ความรู้ซ่อนเร้น” นั้นจะเน้นไปที่การจัดเวทีเพื่อให้มีการแบ่งปันความรู้ที่อยู่ในตัวผู้ปฏิบัติ ทำให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน อันนำไปสู่การสร้างความรู้ใหม่ ที่แต่ละคนสามารถนำไปใช้ในการปฏิบัติงานได้ต่อไป (คู่มือทางขวาในภาพที่ 1)

ภาพที่ 1 วงจรความรู้เด่นชัดและความรู้ซ่อนเร้น
ที่มา สถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม, 2548

ความต้องการนำความรู้ที่มีอยู่ในแต่ละบุคคลมาใช้ประโยชน์ เป็นแนวทางการจัดการความรู้ในองค์กร โดยการสร้างแหล่งจัดเก็บความรู้และพัฒนาวิธีการเข้าถึงความรู้ได้อย่างรวดเร็ว ขั้นตอนการจัดการความรู้ตามแนวคิดของ Takeuchi and Nonaka เรียกว่า ขั้นตอนการจัดการความรู้ SECI มี 4 ขั้นตอน คือ Socialization เป็นการระดมความคิด แลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกลุ่ม Externalization เป็นการนำข้อมูลจากการระดมความคิดมาจัดระบบและบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร Combination เป็นการสร้างความรู้ใหม่โดยการรวบรวมความรู้หลายประเภทมาจัดหมวดหมู่ Internalization เป็นการนำความรู้จากความรู้เด่นชัดมาฝึกปฏิบัติ คิด วิเคราะห์ สร้างสรรค์จนกลายเป็นความรู้ซ่อนเร้น ตามภาพที่ 2 ขั้นตอนการจัดการความรู้ SECI ดังนี้

ภาพที่ 2 ขั้นตอนการจัดการความรู้ SECI
ที่มา Takeuchi and Nonaka, 2004, p.290

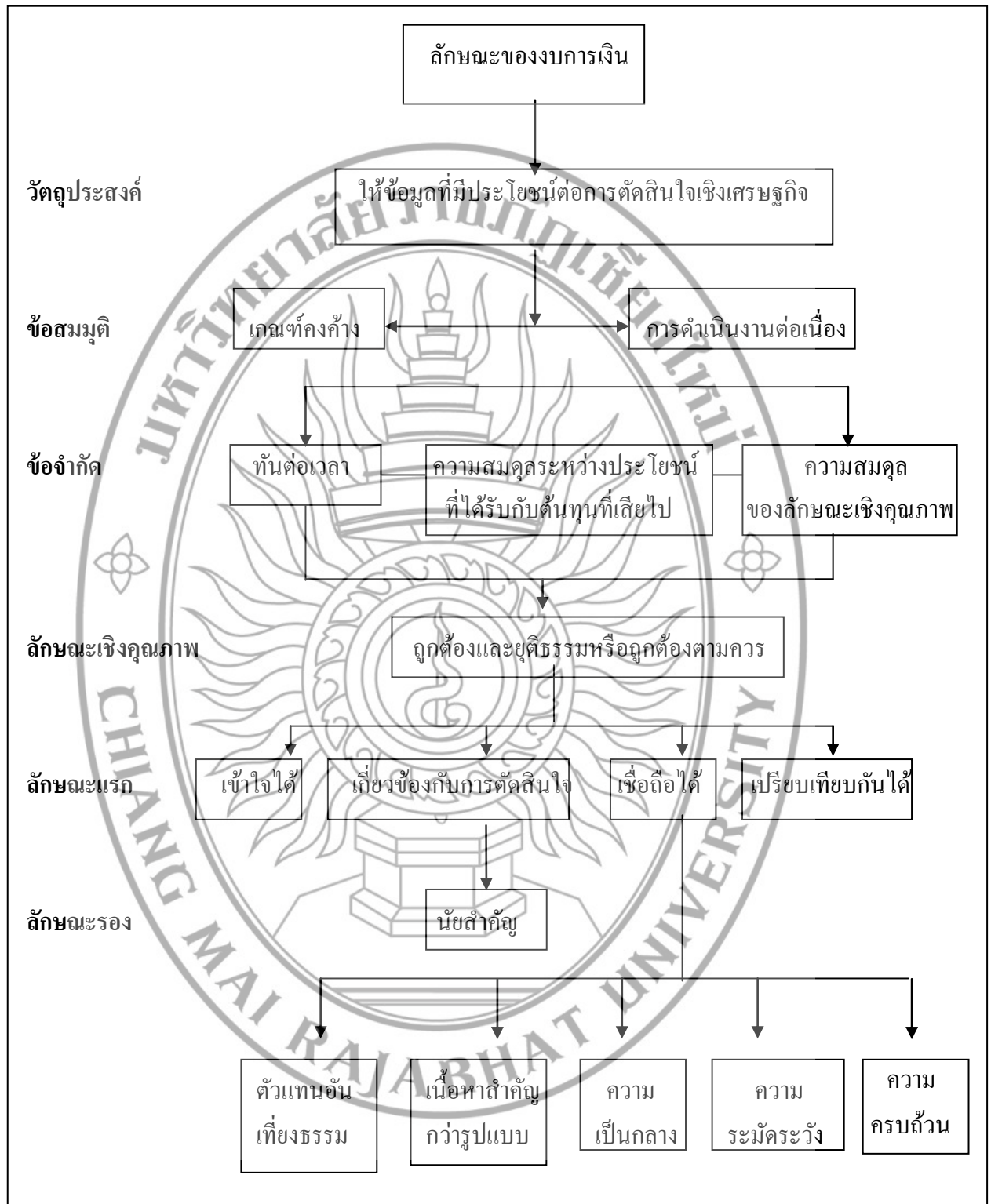
การบัญชี

การบัญชี คือ ศิลปะของการเก็บรวบรวม บันทึก จำแนก และทำสรุปข้อมูลอันเกี่ยวกับเหตุการณ์ทางเศรษฐกิจในรูปตัวเงิน ผลงานขั้นสุดท้ายของการบัญชี ก็คือ การให้ข้อมูลทางการเงิน ซึ่งเป็นประโยชน์แก่บุคคลหลายฝ่าย และผู้ที่สนใจในกิจกรรมของกิจการ ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับการบัญชี การจัดทำงบการเงิน และบัญชีครัวเรือน มีดังนี้

1. ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับการบัญชี

ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับการบัญชี ได้แก่ แม่บทการบัญชี สมการบัญชี ความหมายของสินทรัพย์ หนี้สิน และส่วนของผู้ถือหุ้น องค์ประกอบของงบการเงิน ผังบัญชี และเอกสารที่ใช้ในการบันทึกบัญชี มีดังนี้

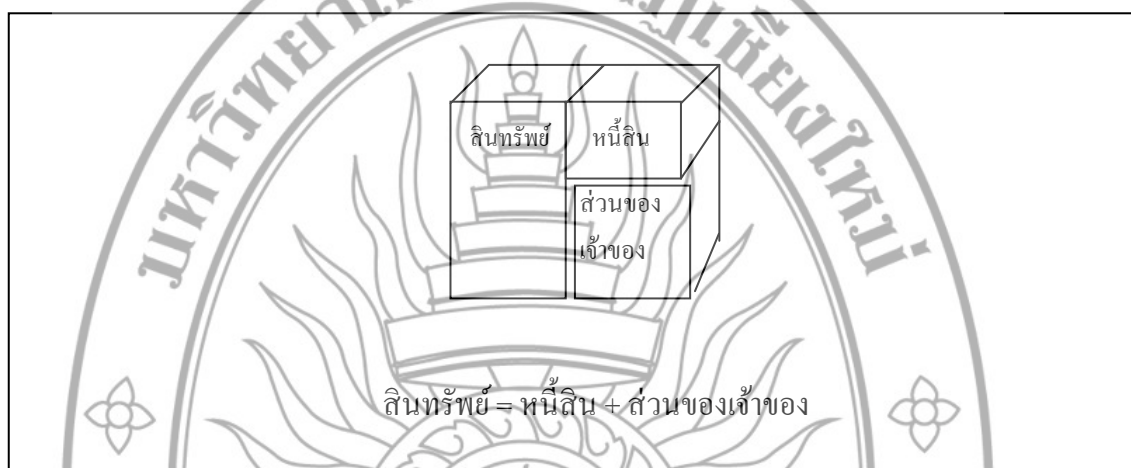
1.1 แม่บทการบัญชี (Accounting Framework) เป็นแนวคิดพื้นฐานสำหรับการจัดทำและนำเสนองบการเงิน เนื่องจากงบการเงินที่กิจการจัดทำขึ้นเพื่อนำเสนอต่อผู้ใช้งบการเงินทั่วไป ดังนั้นสมาคมนักบัญชีและผู้สอบบัญชีรับอนุญาตแห่งประเทศไทยจึงได้กำหนดเป็นหลักเกณฑ์ในการกำหนดมาตรฐานการบัญชีและการปฏิบัติทางบัญชีที่สากลยอมรับ เพื่อสร้างความเชื่อถือและเพิ่มความเชื่อมั่นให้กับผู้ใช้งบการเงิน แม่บทการบัญชีสำหรับการจัดทำและนำเสนองบการเงินประกอบไปด้วยเนื้อหาที่สำคัญ คือ วัตถุประสงค์ของงบการเงิน ข้อสมมติในการจัดทำงบการเงิน ข้อจำกัดของงบการเงิน และลักษณะเชิงคุณภาพของงบการเงิน แม่บทการบัญชี แสดงดังภาพที่ 3 ดังนี้

ภาพที่ 3 แม่บทการบัญชีสำหรับการจัดทำและนำเสนองบการเงิน

ที่มา : สมาคมนักบัญชีและผู้สอบบัญชีรับอนุญาตแห่งประเทศไทย, 2544

1.2 สมการบัญชี (Accounting Equation) เป็นความสัมพันธ์ระหว่างสินทรัพย์ หนี้สิน และส่วนของผู้เป็นเจ้าของในลักษณะสมดุลกัน สมการบัญชีจะช่วยผู้ทำบัญชีในการจัดทำงบการเงิน (วาริพิน มงคลสมัย, 2551) เนื่องจากสมการบัญชีจะแสดงให้เห็นว่ากิจการได้สินทรัพย์มาจากการลงทุนของเจ้าของเท่าใด และจากการก่อหนี้เท่าใด ดังนั้นทุกรอบระยะเวลาบัญชีงบดุลจะแสดงสินทรัพย์รวมเท่ากับหนี้สินและส่วนของผู้เจ้าของเสมอ ดังภาพที่ 4

ภาพที่ 4 สมการบัญชี

1.3 ความหมายของสินทรัพย์ หนี้สิน และส่วนของผู้เจ้าของ มีความหมายและลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

1.3.1 สินทรัพย์ (Assets) หมายถึง ทรัพยากรที่อยู่ในความควบคุมของกิจการ ทรัพยากรดังกล่าวเป็นผลของเหตุการณ์ในอดีตซึ่งกิจการคาดว่าจะได้รับประโยชน์เชิงเศรษฐกิจจากทรัพยากรนั้นในอนาคต สินทรัพย์แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ สินทรัพย์หมุนเวียน ได้แก่ เงินสด ลูกหนี้การค้า เป็นต้น และสินทรัพย์ไม่หมุนเวียน ได้แก่ ที่ดิน อาคาร และอุปกรณ์

1.3.2 หนี้สิน (Liabilities) หมายถึง ภาระผูกพันในปัจจุบันของกิจการ ภาระผูกพันดังกล่าวเป็นผลของเหตุการณ์ในอดีตซึ่งการชำระภาระผูกพันนั้นคาดว่าจะส่งผลให้กิจการสูญเสียทรัพยากรที่มีประโยชน์เชิงเศรษฐกิจ หนี้สินแบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ หนี้สินหมุนเวียน ได้แก่ เจ้าหนี้การค้า และหนี้สินไม่หมุนเวียน ได้แก่ เงินกู้ยืมระยะยาว

1.3.3 ส่วนของผู้เจ้าของ (Owners Equity) หมายถึง ส่วนได้เสียคงเหลือในสินทรัพย์ของกิจการหลังจากหักหนี้สินทั้งสิ้นออกแล้ว

1.4 องค์ประกอบของงบการเงิน งบการเงิน (Financial Statement) คือ รายงานข้อมูลทางการเงินที่กิจการจัดทำขึ้นเพื่อให้ข้อมูลเกี่ยวกับฐานะการเงิน ผลการดำเนินงาน และการ

เปลี่ยนแปลงฐานะการเงินของกิจการ ในรอบระยะเวลาบัญชีหนึ่ง งบการเงินที่สมบูรณ์ต้องประกอบด้วยงบการเงินต่าง ๆ ดังนี้

1.4.1 งบดุล เป็นรายงานที่จัดทำขึ้นจากข้อมูลทางบัญชีเพื่อแสดงฐานะการเงิน ณ วันใดวันหนึ่ง กิจการมีรายการสินทรัพย์ และหนี้สินประเภทใดบ้าง เป็นมูลค่าเท่าใด และมีเงินทุน หรือส่วนที่เป็นของเจ้าของกิจการเป็นจำนวนเท่าใด

1.4.2 งบกำไรขาดทุน เป็นรายงานทางการเงินที่กิจการจัดทำขึ้นเพื่อแสดงผลการดำเนินงานว่า ระหว่างรอบระยะเวลาบัญชีหนึ่ง ๆ กิจการมีรายได้และค่าใช้จ่ายอะไรบ้าง เป็นจำนวนเงินเท่าใดและมีผลการดำเนินงานเป็นกำไรหรือขาดทุนสุทธิจำนวนเท่าใด

1.4.3 งบใดงบหนึ่ง คือ งบแสดงการเปลี่ยนแปลงในส่วนของผู้ถือหุ้น หรือ งบกำไรสะสม แสดงให้เห็นกำไรสะสมต้นงวด รายการที่ผลต่อกำไรสะสมในงวดปัจจุบัน และกำไรสะสมปลายงวด หรืองบกำไรขาดทุนเบ็ดเสร็จ

1.4.4 งบกระแสเงินสด เป็นรายงานการเงินที่จัดทำขึ้นเพื่อแสดงการได้มาและใช้ไปของเงินสดและรายการเทียบเท่าเงินสด ว่าในระหว่างรอบระยะเวลาบัญชี กิจการได้เงินสดและใช้จ่ายเงินสดในกิจกรรมใดบ้าง และจำนวนเงินเท่าใด

1.4.5 นโยบายการบัญชีและหมายเหตุประกอบงบการเงิน มีลักษณะเป็นการขยายความของรายการในงบการเงินและให้รายละเอียดต่าง ๆ ที่ไม่อาจแสดงไว้ในงบการเงินได้ ทั้งนี้ เพื่อให้ผู้ใช้งบการเงินได้อ่านงบการเงินเข้าใจชัดเจนยิ่งขึ้น ข้อมูลที่ปรากฏในหมายเหตุประกอบงบการเงิน ได้แก่ นโยบายการบัญชีที่สำคัญที่กิจการเลือกใช้ในการจัดทำงบการเงิน ภาระผูกพันต่าง ๆ เช่น ข้อจำกัด หรือพันธะตามสัญญา รายการกับบริษัทที่เกี่ยวข้องกัน และหนี้สินที่อาจเกิดขึ้นภายใน

งบดุลและงบกำไรขาดทุนจะให้ข้อมูลเบื้องต้นและเป็นพื้นฐานที่สำคัญ ซึ่งงบดุลจะแสดงบัญชีที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการวัดฐานะการเงิน สำหรับงบกำไรขาดทุนจะแสดงบัญชีที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการวัดผลการดำเนินงาน แสดงดังภาพที่ 5 ดังนี้

ภาพที่ 5 องค์ประกอบของงบดุลและงบกำไรขาดทุน

ที่มา : กัลยาณี กิตติจิตต์, 2542

1.5 ผังบัญชี (Chart of Accounts) คือ ชื่อและเลขที่บัญชีต่าง ๆ ทั้งหมดของกิจการ เพื่อประโยชน์ในการอ้างอิงข้อมูล โดยจัดเรียงตามหมวดบัญชีคือ สินทรัพย์ หนี้สิน ทุน รายได้ และ ค่าใช้จ่าย จำนวนบัญชีและชื่อบัญชี ที่ใช้ในธุรกิจต่าง ๆ นั้นจะมีความแตกต่างกันไปตามประเภทของ แต่ละธุรกิจด้วย เช่น กิจการบริการ มีบัญชีรายได้ค่าบริการ กิจการพาณิชยกรรม มีบัญชีขาย หรือ กิจการผลิต มีบัญชีงานระหว่างทำ นอกจากนี้ยังขึ้นอยู่กับความต้องการของผู้บริหารภายในองค์กร ด้วยว่าต้องการได้ข้อมูลทางการบัญชีที่มีความละเอียดมากน้อยเพียงใด เช่น บัญชีค่าสาธารณูปโภค บางธุรกิจอาจกำหนดให้เป็นบัญชีเดียวที่ใช้แทนค่าใช้จ่ายประเภทค่าน้ำประปา และค่าไฟฟ้า แต่บาง ธุรกิจอาจต้องการทราบรายละเอียดของค่าใช้จ่ายแต่ละรายการอย่างชัดเจน ซึ่งจะต้องมีการแยก ประเภทของบัญชีออกไปแต่ละรายการ เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้บริหาร เช่น บัญชีค่าน้ำประปา บัญชีค่าไฟฟ้า เป็นต้น

ในการกำหนดเลขที่บัญชีนั้น โดยทั่วไปจะมีหลักเกณฑ์ดังนี้

บัญชีหมวดสินทรัพย์	ให้เลขที่บัญชีขึ้นต้นด้วย 1
บัญชีหมวดหนี้สิน	ให้เลขที่บัญชีขึ้นต้นด้วย 2
บัญชีหมวดส่วนของเจ้าของ	ให้เลขที่บัญชีขึ้นต้นด้วย 3
บัญชีหมวดรายได้	ให้เลขที่บัญชีขึ้นต้นด้วย 4
บัญชีหมวดค่าใช้จ่าย	ให้เลขที่บัญชีขึ้นต้นด้วย 5

เลขที่บัญชีที่กำหนดสำหรับแต่ละบัญชีนั้นจะใช้เลขหลักก็ได้ ตามขนาดของ กิจการ แต่อย่างน้อยควรเป็น 2 หลัก โดยเลขหลักที่ 1 แสดงประเภทบัญชีว่าเป็นสินทรัพย์ หนี้สิน ส่วนของเจ้าของ รายได้ และค่าใช้จ่าย ส่วนเลขหลักต่อมานั้นจะบอกให้ทราบว่า เป็นบัญชีลำดับที่ เท่าใดในบัญชีประเภทเดียวกัน เช่น กิจการขนาดเล็กอาจกำหนดเลขที่บัญชีเป็น 2 หลัก เลขที่บัญชี 11 แทนบัญชีเงินสด เลขที่บัญชี 12 แทนบัญชีลูกหนี้การค้า เลขที่บัญชี 21 แทนบัญชีเจ้าหนี้การค้า ตัวอย่างผังบัญชีที่มีการให้รหัสบัญชีต่าง ๆ ใช้ตัวเลขแบบการให้รหัสเป็นช่วง มีดังนี้

100	สินทรัพย์
110 - 129	สินทรัพย์หมุนเวียน
111	เงินสดและรายการเทียบเท่าเงินสด
112	เงินลงทุนชั่วคราว
113	ลูกหนี้การค้า-สุทธิ
114	เงินให้กู้ยืมระยะสั้นแก่บุคคลหรือกิจการที่เกี่ยวข้องกัน
115	เงินให้กู้ยืมระยะสั้นอื่น

116	สินค้าคงเหลือ
117	สินทรัพย์หมุนเวียนอื่น
130 - 139	สินทรัพย์ไม่หมุนเวียน
131	เงินลงทุนซึ่งบันทึกโดยวิธีส่วนได้เสีย
132	เงินลงทุนระยะยาวอื่น
133	เงินให้กู้ยืมระยะยาวแก่บุคคลหรือกิจการที่เกี่ยวข้องกัน
134	เงินให้กู้ยืมระยะยาวอื่น
135	ที่ดิน อาคาร และอุปกรณ์ - สุทธิ
136	สินทรัพย์ไม่มีตัวตน
137	สินทรัพย์ไม่หมุนเวียนอื่น
200	หนี้สิน
210 - 219	หนี้สินหมุนเวียน
211	เงินเบิกเกินบัญชีและเงินกู้ยืมระยะสั้นจากสถาบันการเงิน
212	เจ้าหนี้การค้า
213	เงินกู้ยืมระยะยาวที่ถึงกำหนดชำระภายในหนึ่งปี
214	เงินกู้ยืมระยะสั้นจากบุคคลหรือกิจการที่เกี่ยวข้องกัน
215	เงินกู้ยืมระยะสั้นอื่น
216	หนี้สินหมุนเวียนอื่น
220 - 239	หนี้สินไม่หมุนเวียน
221	เงินกู้ยืมระยะยาวจากบุคคลหรือกิจการที่เกี่ยวข้องกัน
222	เงินกู้ยืมระยะยาวอื่น
223	ประมาณการหนี้สิน
224	หนี้สินไม่หมุนเวียนอื่น
300	ส่วนของผู้ถือหุ้น
310	ทุนเรือนหุ้น
311	ทุนหุ้นสามัญ
320	ส่วนเกินมูลค่าหุ้น
330	กำไรสะสมและสำรองต่าง ๆ
331	สำรองตามกฎหมาย
332	สำรองอื่น

333 กำไรสะสม

400	รายได้
410	รายได้จากการขาย
411	ค่าขาย
412	สินค้ารับคืนและส่วนลด
420	รายได้อื่น
500 - 539	ค่าใช้จ่าย
510	ต้นทุนขาย
520	ค่าใช้จ่ายในการขายและบริหาร
530	ค่าใช้จ่ายอื่น
540	ดอกเบี้ยจ่าย
550	ภาษีเงินได้

1.6 เอกสารที่ใช้ในการบันทึกบัญชี การดำเนินธุรกิจในแต่ละวันนั้นจะประกอบด้วยรายการทางธุรกิจประเภทต่าง ๆ ของหน่วยงานทุกหน่วยงานในกิจการ นักบัญชีมีหน้าที่รวบรวมข้อมูลเหล่านั้นมาสรุปและนำเสนอเป็นรายงานชนิดต่าง ๆ ให้ผู้บริหารรับทราบ จึงจำเป็นที่นักบัญชีจะต้องบันทึกรายการธุรกิจที่เกิดขึ้นให้ครบถ้วน และทันต่อเหตุการณ์ เอกสารที่ใช้บันทึกเหตุการณ์นั้นจำเป็นต้องออกแบบให้เหมาะสม เพื่อให้ผู้เกี่ยวข้องแต่ละเรื่องได้ใช้สำหรับบันทึกข้อมูลอย่างครบถ้วนและถูกต้อง เอกสารจึงมีส่วนช่วยในการดำเนินงานคือ ทำให้ลดข้อผิดพลาดซึ่งเกิดจากการบอกกล่าวกันด้วยวาจา เป็นลายลักษณ์อักษรทำให้สื่อข้อความเดียวกันและเอกสารช่วยเป็นสื่อระหว่างบุคคลที่เกี่ยวข้องทั้งภายในและภายนอก เพื่อป้องกันข้อโต้แย้งที่อาจจะเกิดภายหลังพระราชบัญญัติการบัญชี พ.ศ.2543 กำหนดให้ผู้มีหน้าที่จัดทำบัญชีต้องจัดทำบัญชีให้ครบถ้วนถูกต้อง เอกสารที่ใช้ในการบันทึกบัญชี แบ่งเป็น 3 ประเภทใหญ่ ๆ ดังนี้

1.6.1 เอกสารประกอบการบันทึกบัญชี ก่อนการบันทึกบัญชี ผู้ทำบัญชีต้องตรวจสอบเอกสารประกอบการบันทึกบัญชีให้ถูกต้องและเรียบร้อย เอกสารประกอบการบันทึกบัญชีมีดังนี้

1) ใบสำคัญที่ใช้ประกอบการบันทึกบัญชี เป็นเอกสารที่บุคคลภายในกิจการเป็นผู้จัดทำเพื่อสรุปรายการและจำนวนเงิน มีการให้เลขที่เอกสารเรียงลำดับใบสำคัญ เพื่อความสะดวกในการอ้างอิงและตรวจสอบ และมีเอกสารหลักฐานการรับ-จ่ายเงินแนบประกอบกับใบสำคัญด้วย ตัวอย่างเช่น ใบสำคัญรับเงิน ใบสำคัญจ่ายเงิน ใบสำคัญขาย ใบสำคัญทั่วไป เป็นต้น

2) เอกสารหลักฐานทางการค้า เป็นเอกสารที่บุคคลภายในหรือบุคคลภายนอกกิจการเป็นผู้จัดทำซึ่งเกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของกิจการโดยตรง ตัวอย่างเช่น ใบเสร็จรับเงิน ใบขอซื้อ ใบสั่งซื้อ ใบส่งของ ใบรับของ ใบกำกับภาษี ใบแจ้งหนี้ เป็นต้น

3) เอกสารหลักฐานทางการเงิน ตัวอย่างเช่น ใบแจ้งยอดเงินฝากจากธนาคาร ใบฝากเงิน ใบถอนเงิน สมุดคู่ฝาก ใบสำคัญเงินสดย่อย เป็นต้น

1.6.2 สมุดบัญชีขั้นต้น เป็นสมุดบัญชีที่ใช้บันทึกรายการค้าที่เกิดขึ้นเป็นประจำวันตามลำดับเหตุการณ์เพื่อใช้อ้างอิงในภายหลัง แบ่งเป็น สมุดรายวันทั่วไปและสมุดรายวันเฉพาะ กิจการที่มีขนาดไม่ใหญ่มีรายการค้าไม่มากนักอาจจะจัดทำสมุดบัญชีขั้นต้นเพียงเล่มเดียว คือ สมุดรายวันทั่วไป แต่ถ้าเป็นกิจการขนาดใหญ่และมีปริมาณรายการค้ามาก ควรจะจัดทำสมุดรายวันเฉพาะแยกการบันทึกเป็นเรื่อง ๆ ไป ได้แก่ สมุดเงินสดรับ สมุดเงินสดจ่าย สมุดรายวันซื้อ สมุดรายวันขาย สมุดรายวันรับคืน หรือ สมุดรายวันส่งคืน เป็นต้น

1) สมุดรายวันทั่วไป (General Journal) เป็นสมุดที่บันทึกรายการทางบัญชีที่เกิดขึ้นทั้งหมดตามลำดับเหตุการณ์ โดยแสดงวันที่ บัญชีที่เกี่ยวข้อง จำนวนเงินทั้งด้านเดบิตและเครดิตตามหลักบัญชีคู่ และคำอธิบายรายการอย่างย่อ ๆ เพื่อให้ทราบความเป็นมาของรายการ มีแบบฟอร์มดังนี้

สมุดรายวันทั่วไป					หน้า....	
วันที่	รายการ	เลขที่บัญชี	เดบิต	เครดิต		
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)		

รายละเอียดของข้อมูลที่แสดงในแบบฟอร์มสมุดรายวันทั่วไป มีดังนี้

- (1) ช่องวันที่ บันทึกวัน เดือน ปี ที่เกิดรายการทางบัญชีโดยเรียงตามลำดับวันที่
- (2) ช่องรายการ บันทึกชื่อบัญชีโดยบัญชีที่เดบิตให้เขียนขีดซ้าย ส่วนบัญชีที่เครดิตให้เขียนในบรรทัดต่อมาโดยเอียงมาทางขวาล็กน้อย หลังจากนั้นเขียนคำอธิบายลักษณะรายการที่เกิดขึ้นในบรรทัดต่อมาอย่างสั้น ๆ และได้ใจความ
- (3) ช่องเลขที่บัญชี บันทึกเลขที่บัญชีแยกประเภท ที่ผ่านรายการไปบัญชีแยกประเภทต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

(4) ช่องเดบิต บันทึกจำนวนเงินที่บันทึกทางด้านเดบิต

(5) ช่องเครดิต บันทึกจำนวนเงินที่บันทึกทางด้านเครดิต

2) สมุดรายวันเฉพาะ เป็นสมุดรายวันที่ใช้บันทึกรายการทางบัญชีที่เกิดขึ้นเฉพาะเรื่องใดเรื่องหนึ่งตามชนิดของสมุดรายวันเฉพาะเท่านั้น เช่น สมุดรายวันซื้อ สมุดรายวันขาย สมุดเงินสดรับ สมุดเงินสดจ่าย เป็นต้น

1.6.3 สมุดบัญชีขึ้นปลายหรือบัญชีแยกประเภท (Ledger) คือ บัญชีที่จัดแยกประเภทรายการทางบัญชีที่มีลักษณะเดียวกันไว้ในบัญชีเดียวกัน เมื่อได้รวบรวมรายการทางการเงินที่เกิดขึ้นและบันทึกไว้ในสมุดรายวันตามลำดับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นก่อนหลังแล้ว จะต้องมีการแยกรายการเหล่านั้นออกไปตามหมวดหมู่หรือประเภทที่เหมาะสม นั่นคือการผ่านรายการเหล่านั้นไปบัญชีแยกประเภทแต่ละบัญชี คือบัญชีสินทรัพย์ บัญชีหนี้สิน บัญชีส่วนของเจ้าของ บัญชีรายได้ และบัญชีค่าใช้จ่าย ดังนั้นบัญชีแยกประเภทก็คือ บัญชีที่ใช้บันทึกการเดบิตและเครดิตต่าง ๆ ที่ได้ผ่านมาจากสมุดรายวันขึ้นต้นนั่นเอง และเมื่อสิ้นงวดก็จะได้นำยอดดุลของบัญชีเหล่านั้นมาใช้ทำงบการเงินของกิจการซึ่งได้แก่งบกำไรขาดทุนและงบดุล บัญชีแยกประเภทแต่ละบัญชี อาจแยกเป็นบัญชีย่อยลงไปอีก ตัวอย่างเช่น บัญชีแยกประเภทย่อยลูกหนี้ร้านโชคดี บัญชีแยกประเภทย่อยลูกหนี้ร้านสุขใจ บัญชีแยกประเภทย่อยลูกหนี้ร้านทรงสมัย เป็นต้น

แบบฟอร์มของบัญชีแยกประเภทแบ่งออกเป็น 2 แบบ คือ แบบมาตรฐาน (Standard Account Form) และแบบแสดงยอดคงเหลือ (Balance Account Form) ดังนี้

1. แบบมาตรฐาน เป็นบัญชีแยกประเภทที่มีลักษณะเหมือนรูปตัว T แบ่งออกเป็น 2 ด้านคือ ด้านซ้ายของบัญชี เรียกว่า ด้านเดบิต และด้านขวาของบัญชี เรียกว่า ด้านเครดิตรายละเอียดของแต่ละช่องมีดังนี้

บัญชีแยกประเภทแบบมาตรฐาน

ชื่อบัญชี.....

เลขที่.....

วันที่	รายการ	หน้า บัญชี	เดบิต	วันที่	รายการ	หน้า บัญชี	เครดิต
(1)	(2)	(3)	(4)	(1)	(2)	(3)	(4)

1.2.3 เขียนชื่อบัญชีที่เครดิตไว้ในช่องรายการบรรทัดต่อมาเยื้องไปทางขวา และใส่จำนวนเงินในช่องเครดิต

1.2.4 เขียนคำอธิบายรายการค้าที่เกิดขึ้นอย่างย่อ ๆ

2.2 การผ่านบัญชี เมื่อได้บันทึกรายการในสมุดรายวันทั่วไปแล้ว ขั้นตอนต่อไปของการจัดทำบัญชี คือการผ่านบัญชี (Posting) เป็นการนำรายการที่บันทึกไว้ในสมุดรายวันทั่วไปไปใส่ไว้ในบัญชีแยกประเภทที่เกี่ยวข้องทุกบัญชี โดยรายการที่บันทึกไว้ทางด้านเดบิตให้ผ่านไปบัญชีแยกประเภทที่เกี่ยวข้องด้านเดบิตและรายการที่บันทึกไว้ด้านเครดิตให้ผ่านไปบัญชีแยกประเภทที่เกี่ยวข้องด้านเครดิต ดังนี้

2.2.1 เปิดบัญชีแยกประเภทตามลำดับที่บันทึกไว้ในสมุดรายวันทั่วไป โดยเริ่มตั้งแต่บัญชีที่บันทึกไว้ทางด้านเดบิตของสมุดรายวันก่อน แล้วจึงเปิดบัญชีทางด้านเครดิต โดยเขียนชื่อบัญชีให้ตรงกับที่บันทึกไว้ในสมุดรายวันทั่วไป พร้อมทั้งเขียนเลขที่บัญชีไว้ด้านขวามือของบัญชีแยกประเภทให้ตรงกับที่กำหนดไว้ในผังบัญชีของกิจการ

2.2.2 นำวันที่ที่เก็ตรายการจากสมุดรายวันทั่วไปไปบันทึกไว้ในบัญชีแยกประเภท

2.2.3 นำจำนวนเงินที่เดบิตและเครดิตในสมุดรายวันทั่วไปมาบันทึกในบัญชีแยกประเภทที่เกี่ยวข้องทั้งด้านเดบิตและเครดิต

2.2.4 นำชื่อบัญชีตรงกันข้ามในสมุดรายวันทั่วไปมาใส่ในช่อง "รายการ" ของบัญชีแยกประเภท

2.2.5 นำเลขหน้าของสมุดรายวันมาใส่ในช่อง "หน้าบัญชี" ของบัญชีแยกประเภท

2.2.6 บันทึกเลขที่บัญชีของบัญชีแยกประเภทในสมุดรายวันทั่วไปในช่อง "เลขที่บัญชี" เพื่อแสดงให้เห็นว่าได้ผ่านรายการเรียบร้อยแล้ว

2.3 การหายอดคงเหลือ การหายอดคงเหลือด้วยดินสอ (Pencil Footing) เป็นการหายอดคงเหลือของบัญชีแยกประเภทคือ สินทรัพย์ หนี้สิน ส่วนของเจ้าของ รายได้ และค่าใช้จ่าย เพื่อประโยชน์ในการสรุปยอดของบัญชีต่าง ๆ ที่นำไปจัดทำบทดลอง ขั้นตอนการหายอดคงเหลือด้วยดินสอ มีดังนี้

2.3.1 รวมจำนวนเงินด้านเดบิตของบัญชีแยกประเภทที่ต้องการหายอดคงเหลือแล้วเขียนยอดรวมไว้ใต้จำนวนเงินสุดท้ายที่เกิดจากการผ่านรายการมาจากสมุดรายวันทั่วไป

2.3.2 รวมจำนวนเงินด้านเครดิตของบัญชีแยกประเภทที่ต้องการหายอดคงเหลือแล้วเขียนยอดรวมไว้ใต้จำนวนเงินสุดท้ายที่เกิดจากการผ่านรายการมาจากสมุดรายวันทั่วไป

2.3.3 นำผลรวมด้านเดบิตและด้านเครดิตของบัญชีแยกประเภทที่ต้องการหายอดคงเหลือมาลบกัน แล้วเขียนผลต่างลงในช่องรายการต่อจากบรรทัดสุดท้ายของชื่อบัญชีที่ได้บันทึก

การอ้างอิงในครั้งหลังสุดของด้านที่มากกว่าด้วยดินสอ ผลต่างดังกล่าว คือ ยอดคงเหลือของบัญชีแยกประเภทนั้น ๆ โดยทั่วไปบัญชีประเภทสินทรัพย์และค่าใช้จ่าย จะมียอดคงเหลือด้านเดบิต ส่วนบัญชีประเภทหนี้สิน รายได้ และส่วนของเจ้าของ จะมียอดคงเหลือด้านเครดิต

2.4 การจัดทำงบทดลอง ควรจะเรียงรายการ โดยเริ่มจากบัญชีแยกประเภทสินทรัพย์หนี้สิน ส่วนของเจ้าของ รายได้ และค่าใช้จ่าย เมื่อนำยอดคงเหลือของบัญชีทั้งหมดมาใส่ในงบทดลองแล้ว ยอดรวมทางด้านเดบิตจะต้องเท่ากับยอดรวมทางด้านเครดิต การที่ทั้งสองยอดเท่ากันเรียกว่า งบทดลองลงตัว แสดงให้เห็นว่าการบันทึกรายการทางบัญชีและผ่านรายการไปบัญชีแยกประเภทเป็นไปตามหลักการบัญชี แม้ว่าผู้ใช้งบการเงินจะใช้งบดุลในการวัดฐานะการเงินของกิจการและใช้งบกำไรขาดทุนในการวัดผลการดำเนินงานของกิจการ และงบทดลองไม่ได้ให้ข้อมูลในการตัดสินใจเชิงเศรษฐกิจแก่ผู้ใช้งบการเงิน นักบัญชีควรจัดทำงบทดลองเพื่อช่วยในการจัดทำงบการเงินให้สะดวกและรวดเร็วยิ่งขึ้น การจัดทำงบทดลอง มีขั้นตอนดังนี้

2.4.1 ตรงกลางหน้ากระดาษ

บรรทัดแรก เขียนชื่อกิจการ

บรรทัดที่ 2 เขียนคำว่า "งบทดลอง"

บรรทัดที่ 3 เขียนวันที่จัดทำงบทดลอง

2.4.2 เขียนคำว่า "ชื่อบัญชี" "เลขที่บัญชี" "เดบิต" "เครดิต" ในแบบฟอร์มของงบทดลอง

2.4.3 เขียน ชื่อบัญชี เลขที่บัญชี และจำนวนเงินที่เป็นยอดคงเหลือของบัญชีแยกประเภทแต่ละบัญชี ถ้าบัญชีแยกประเภทมียอดดุลเดบิต ใส่จำนวนเงินในช่องเดบิต ถ้าบัญชีแยกประเภทมียอดดุลเครดิต ใส่จำนวนเงินในช่องเครดิต

2.4.4 รวมจำนวนเงินในช่องเดบิตและจำนวนเงินในช่องเครดิต ซึ่งจะต้องเท่ากันเสมอ แบบฟอร์มของงบทดลอง มีดังนี้

ชื่อกิจการ

งบทดลอง

ณ วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

ชื่อบัญชี	เลขที่บัญชี	เดบิต	เครดิต
รวม			

2.5 การจัดทำงบการเงิน กิจกรรมสามารถทราบผลการดำเนินงานและฐานะการเงิน

ได้ตลอดเวลา โดยไม่จำเป็นต้องรอนถึงวันสิ้นรอบระยะเวลาบัญชี โดยกิจกรรมการจัดทำงบดุล ที่แสดงให้เห็นฐานะการเงิน และจัดทำงบกำไรขาดทุนที่แสดงให้เห็นผลการดำเนินงาน ทุกสิ้นเดือน หรือทุก 3 เดือน เพื่อให้ได้ข้อมูลในการตัดสินใจเชิงเศรษฐกิจ อย่างรวดเร็วและทันต่อเวลา งบการเงิน ที่มีระยะเวลาดำเนินการรอบระยะเวลาบัญชีปกติ เรียกว่า งบการเงินระหว่างกาล

หลังจากที่กิจการบันทึกบัญชีและผ่านรายการ ไปบัญชีแยกประเภทที่เกี่ยวข้อง แล้ว กิจกรรมการจัดทำงบดุลซึ่งเป็นเครื่องมือที่ช่วยในการจัดทำงบการเงินให้ถูกต้องรวดเร็วและ เป็นการตรวจสอบว่าขั้นตอนการบันทึกบัญชีเป็นไปตามหลักการบัญชีหรือไม่ การจัดทำงบดุลทำได้โดยการนำยอดคงเหลือของบัญชีแยกประเภททุกบัญชีมาสรุปเรียงตามลำดับเลขที่บัญชี รวมยอดของบัญชีด้านเดบิตทุกบัญชีและบัญชีด้านเครดิตทุกบัญชี ยอดรวมทั้งสองด้านต้องเท่ากันตามหลักบัญชีคู่ หลังจากนั้นจะนำยอดคงเหลือของบัญชีแยกประเภทค่าใช้จ่ายและรายได้ในงบดุลไปจัดทำงบกำไรขาดทุนซึ่งเป็นงบการเงินที่แสดงผลการดำเนินงาน และนำยอดคงเหลือของบัญชีแยกประเภทสินทรัพย์ หนี้สินและส่วนของผู้ถือหุ้นในงบดุลไปจัดงบดุล ซึ่งเป็นงบการเงินที่แสดงฐานะการเงินของกิจการ

3. บัญชีครัวเรือน

การจดบันทึกบัญชีครัวเรือน เป็นการบันทึกรายรับรายจ่ายของครอบครัว รูปแบบของสมุดบัญชีมีหลายรูปแบบ ขึ้นอยู่กับแต่ละครอบครัว เนื่องจากผู้ใช้ข้อมูลจากการบันทึกบัญชีครัวเรือนเป็นคนในครอบครัวเท่านั้น ซึ่งหากทุกครัวเรือนมีการบันทึกบัญชีอย่างถูกต้องสม่ำเสมอ ก็จะ สามารถช่วยให้ผู้จัดทำบัญชีได้ทราบตัวเลขรายรับรายจ่ายที่เกิดขึ้นจริงและหากนำหลักคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการวิเคราะห์ตัวเลขรายรับรายจ่ายที่เกิดขึ้น จะทำให้ผู้บันทึกบัญชีตระหนักถึงการลดจำนวนค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็นและเพิ่มการออมเงินให้มากขึ้น สามารถลดการใช้จ่ายที่ฟุ่มเฟือย ไม่มีปัญหาหนี้สิน มีความสุขกายสุขใจ และเกิดเป็นสังคมน่าอยู่ต่อไป

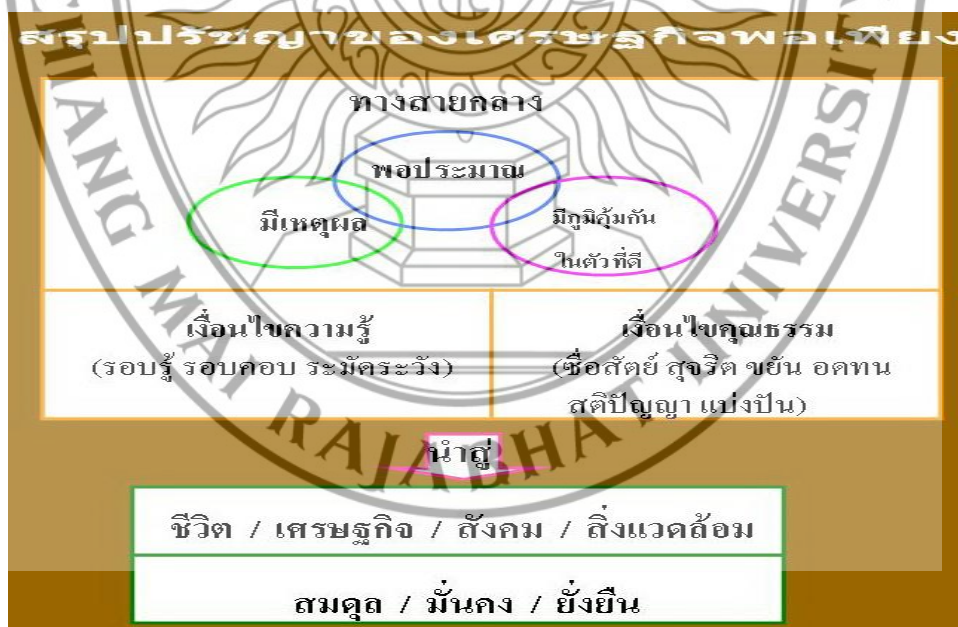
เศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียง แปลว่า Sufficiency Economy (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2549) เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอดนานกว่า 30 ปี ตั้งแต่ก่อนเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ และเมื่อภายหลังได้ทรงเน้นย้ำแนวทางการแก้ไขเพื่อให้รอดพ้น และสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงความสัมพันธ์ระหว่างเศรษฐกิจพอเพียงกับทฤษฎีใหม่และประโยชน์ของการใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง มีดังนี้

1. ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียง (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2549) เป็นปรัชญาชี้แนะการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชนจนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน ขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎีและนักธุรกิจในทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุล และพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีหลักพิจารณาอยู่ 5 ส่วน ดังภาพที่ 6 สรุปปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้

ภาพที่ 6 สรุปปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2549

1.1 กรอบแนวคิด เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา และเป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัยและวิกฤต เพื่อความมั่นคงและความยั่งยืนของการพัฒนา

1.2 คุณลักษณะ เศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลางและการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน

1.3 คำนิยาม ความพอเพียง จะต้องประกอบด้วย 3 คุณลักษณะ พร้อม ๆ กันดังนี้

1.3.1 ความพอประมาณ (Moderation) หมายถึง ความพอดี ที่ไม่น้อยเกินไป และไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ

1.3.2 ความมีเหตุผล (Reasonableness) หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ

1.3.3 การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว (Self-immunity) หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นโดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

1.4 เงื่อนไข การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้น ต้องอาศัยทั้งความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน ดังนี้

1.4.1 เงื่อนไขความรู้ (Knowledge Conditions) ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผน และความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ

1.4.2 เงื่อนไขคุณธรรม (Moral Conditions) ที่จะต้องเสริมสร้าง ประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต ไม่โลภ และไม่ตระหนี่

1.5 แนวทางปฏิบัติ/ผลที่คาดว่าจะได้รับ จากการนำปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ คือ การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม

2. ความสัมพันธ์ของเศรษฐกิจพอเพียงกับทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ

เศรษฐกิจพอเพียง (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2549) และแนวปฏิบัติของทฤษฎีใหม่ เป็นแนวทางในการพัฒนาที่นำไปสู่ความสามารถในการพึ่งพาตนเอง ในระดับต่าง ๆ อย่างเป็นขั้นตอน โดยลดความเสี่ยงเกี่ยวกับความผันแปรของธรรมชาติ หรือการเปลี่ยนแปลงจากปัจจัยต่าง ๆ โดยอาศัยความพอประมาณและความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี มีความรู้ ความเพียรและความอดทน สติและปัญญา การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และความสามัคคี เศรษฐกิจพอเพียงมีความหมายกว้างกว่าทฤษฎีใหม่ โดยที่เศรษฐกิจพอเพียง เป็นกรอบแนวคิดที่ชี้นำหลักการและแนวทางปฏิบัติของทฤษฎีใหม่ ในขณะที่แนวพระราชดำริเกี่ยวกับทฤษฎีใหม่หรือเกษตรทฤษฎีใหม่ ซึ่งเป็นแนวทางการพัฒนาภาคเกษตรอย่างเป็นขั้นตอนนั้น เป็นตัวอย่างการใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงในทางปฏิบัติ ที่เป็นรูปธรรมเฉพาะในพื้นที่ที่เหมาะสม

ทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ อาจเปรียบเทียบกับหลักเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งมีอยู่ 2 แบบ คือ แบบพื้นฐานกับแบบก้าวหน้า ได้ดังนี้

2.1 แบบพื้นฐาน ความพอเพียงในระดับบุคคลและครอบครัว โดยเฉพาะเกษตรกร เป็นเศรษฐกิจพอเพียงแบบพื้นฐาน เทียบได้กับทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 1 ที่มุ่งแก้ปัญหาของเกษตรกรที่อยู่ห่างไกลแหล่งน้ำ ต้องพึ่งน้ำฝนและประสบความเสี่ยงจากการที่น้ำไม่พอเพียง แม้กระทั่งสำหรับการปลูกข้าวเพื่อบริโภค และมีข้อสมมติว่า มีที่ดินพอเพียงในการขุดบ่อเพื่อแก้ปัญหาในเรื่องดังกล่าว จากการแก้ปัญหาความเสี่ยงเรื่องน้ำ จะทำให้เกษตรกรสามารถมีข้าวเพื่อการบริโภคยังชีพในระดับหนึ่งได้ และใช้ที่ดินส่วนอื่น ๆ สนองความต้องการพื้นฐานของครอบครัว รวมทั้งขายในส่วนที่เหลือเพื่อมีรายได้ที่จะใช้เป็นค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ที่ไม่สามารถผลิตเองได้ ทั้งหมดนี้เป็นการสร้างภูมิคุ้มกันในตัวให้เกิดขึ้นระดับครอบครัว อย่างไรก็ตาม แม้กระทั่ง ในทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 1 ก็จำเป็นที่เกษตรกรจะต้องได้รับความช่วยเหลือจากชุมชน ราชการ มูลนิธิ และภาคเอกชน ตามความเหมาะสม

2.2 แบบก้าวหน้า แบ่งเป็นความพอเพียงในระดับชุมชนและระดับองค์กร และความพอเพียงในระดับประเทศ ดังนี้

2.2.1 ความพอเพียงในระดับชุมชนและระดับองค์กรเป็นเศรษฐกิจพอเพียงแบบก้าวหน้า ซึ่งครอบคลุมทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 2 เป็นเรื่องของการสนับสนุนให้เกษตรกรรวมพลังกันในรูปกลุ่มหรือสหกรณ์ หรือการที่ธุรกิจต่าง ๆ รวมตัวกันในลักษณะเครือข่ายวิสาหกิจ กล่าวคือ เมื่อสมาชิกในแต่ละครอบครัวหรือองค์กรต่าง ๆ มีความพอเพียงขั้นพื้นฐานเป็นเบื้องต้นแล้ว ก็จะรวมกลุ่มกันเพื่อร่วมมือกันสร้างประโยชน์ให้แก่กลุ่มและส่วนรวมบนพื้นฐานของการไม่เบียดเบียนกัน การแบ่งปันช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ตามกำลังและความสามารถของตน ซึ่งจะสามารถทำให้ชุมชนโดยรวมหรือเครือข่ายวิสาหกิจนั้น ๆ เกิดความพอเพียงในวิถีปฏิบัติอย่างแท้จริง

2.2.2 ความพอเพียงในระดับประเทศ เป็นเศรษฐกิจพอเพียงแบบก้าวหน้า

ซึ่งครอบคลุมทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 3 ซึ่งส่งเสริมให้ชุมชนหรือเครือข่ายวิสาหกิจ สร้างความร่วมมือกับองค์กรอื่น ๆ ในประเทศ เช่น บริษัทขนาดใหญ่ ธนาคาร สถาบันวิจัย เป็นต้น การสร้างเครือข่ายความร่วมมือในลักษณะเช่นนี้ จะเป็นประโยชน์ในการสืบทอดภูมิปัญญา การแลกเปลี่ยนความรู้ เทคโนโลยี และบทเรียนจากการพัฒนา หรือร่วมมือกันพัฒนา ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ทำให้ประเทศอันเป็นสังคมใหญ่อันประกอบด้วยชุมชน องค์กร และธุรกิจต่าง ๆ ที่ดำเนินชีวิตอย่างพอเพียง กลายเป็นเครือข่ายชุมชนพอเพียงที่เชื่อมโยงกันด้วยหลักไม่เบียดเบียน แบ่งปัน และช่วยเหลือซึ่งกันและกันได้ในที่สุด

3. ประโยชน์ของการใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียงไม่ใช่เรื่องใหม่ (วัชรินทร์ คันทะชา, 2549) แต่คนไทยหลายคนอาจจะไม่เข้าใจ แม้จะได้ยินบ่อยและเหมือนจะเข้าใจมาตลอด ทุกคนล้วนแต่มองว่าเศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลักปรัชญาที่น่ายากย้ง แต่เมื่อเฝ้าดูความเข้าใจเสียแล้ว จึงยังมีน้อยรายที่จะนำมาปฏิบัติจริง โดยเฉพาะในแวดวงธุรกิจ แทบจะนับรายได้ถึงองค์กรที่น่าปรัชญาทางธุรกิจนี้มาปฏิบัติให้เป็นรูปธรรมชัดเจนเศรษฐกิจพอเพียงวันนี้จึงไม่ต่างอะไรกับของดีที่วางไว้บนหิ้ง หากเราสามารถแปลความเศรษฐกิจพอเพียงได้ตรงกัน กระทั่งส่งต่อความเข้าใจไปสู่ภาคปฏิบัติอย่างสัมฤทธิ์ผล จะทำให้เกิดประโยชน์ ดังนี้

1. รู้จักตัวเอง
2. รู้จักคู่แข่ง
3. พัฒนาตัวเองอยู่เสมอ
4. มีความรอบคอบไม่ประมาท
5. มีระบบบัญชีที่โปร่งใสตรวจสอบได้
6. ได้รับความเชื่อมั่นจากสถาบันการเงิน
7. ได้รับความเชื่อมั่นจากผู้บริโภค
8. มีความสามารถในการแข่งขัน
9. มีความมั่นคงที่ยั่งยืนพึ่งพาตัวเองได้
10. มีความยืดหยุ่นพร้อมรับกับสถานการณ์ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

แนวคิดงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น (Community-Based Research) มุ่งเน้นให้ “คน” ในชุมชนเข้ามามีกระบวนการคิด ตั้งคำถาม วางแผน และทำวิจัยเพื่อหาคำตอบอย่างเป็นระบบ และเรียนรู้จากการทำงานวิจัยที่เป็นเชิงปฏิบัติการจริง (Action Research) เพื่อตอบ “คำถาม” หรือ “ความสงสัย” บางอย่าง โดยมีการแลกเปลี่ยนประเด็นว่า ข้อสงสัยอยู่ตรงไหน มีการค้นหา “ข้อมูล” ก่อนทำการวิเคราะห์ความน่าเชื่อถือของข้อมูล มีการ “วางแผน” การทำงานบนฐานข้อมูลที่มีอยู่ และในระหว่างลงมือทำ ก็จะมีการทบทวนความก้าวหน้า วิเคราะห์ความสำเร็จและอุปสรรคอย่างสม่ำเสมอ ในที่สุดก็จะสามารถ “สรุปบทเรียน” เพื่อตอบคำถามที่ตั้งไว้ แล้วอาจจะทำใหม่ให้ดีขึ้น ทั้งหมดนี้ดำเนินการโดยชุมชนท้องถิ่น ซึ่งเป็น “ผู้สงสัย” นั่นเอง (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2547)

งานวิจัยแบบนี้ไม่ได้เน้นที่ “ผลงานวิจัย” หรือ การค้นพบองค์ความรู้ใหม่หากแต่มอบ “กระบวนการวิจัย” เป็น “เครื่องมือ” ในการเพิ่มพลัง (Empower) ชุมชน ในการจัดการตามแผน เป็นอีกแนวทางหนึ่งในการสร้างเสริมความเข้มแข็งของชุมชนได้ ด้วยมีเป้าหมายสำคัญอย่างน้อย 4 ประการ ดังนี้

1. **คน (Man)** เป็นเรื่องของการสร้างคน การพัฒนาศักยภาพบุคคล (Human Resource Management) ในแง่การพัฒนาความคิด มโนทัศน์ วิสัยทัศน์ และกระบวนการทัศน์ใหม่ต่อการพัฒนาสังคม ที่มีพื้นฐานสอดคล้องกับสังคมแห่งการเรียนรู้ ไม่ว่าจะเป็นกรมองมนุษย์ทุกคนอย่างมีคุณค่า มีศักยภาพมากกว่าการยึดถือปัจเจกชนเป็นที่ตั้ง การมองเรื่องการพัฒนาแบบองค์รวม (holistic approach) มากกว่าการแยกส่วน ให้ความสำคัญกับการระดมความคิดเห็นร่วมกันมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร หรือให้ความสำคัญกับข้อมูลความรู้ความจริงอย่างเป็นเหตุผลในการตัดสินใจมากกว่าการใช้ความรู้สึกส่วนตัว รู้จักการทำงานเป็นทีมรวมไปถึงการพัฒนาขีดความสามารถในกระบวนการวิจัย (research process) เช่น การวิเคราะห์ปัญหา (problem analysis) การวางแผน (planning) การประชุมอย่างมีส่วนร่วม (participation process) การบันทึกข้อมูล การจับประเด็นและการเชื่อมโยงข้อมูล การวิเคราะห์และการสรุปข้อมูล (analysis and conclusion) การจัดระบบฐานข้อมูลเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น และการประสานศักยภาพภายนอกมาหนุนเสริมการทำงาน ซึ่งคนในที่นี้ไม่ได้หมายถึงเฉพาะชาวบ้านเท่านั้น แต่หมายรวมถึงนักวิชาการ นักพัฒนาเอกชน และข้าราชการในหน่วยงานของรัฐด้วย

2. **ความรู้** เป็นเรื่องของการสร้างสังคมความรู้แห่งอนาคต ให้เกิดขึ้นอย่างยั่งยืน หมายถึงกระบวนการตัดสินใจหรือดำเนินการใด ๆ ของท้องถิ่น สังคมและประเทศที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความรู้ความจริงอย่างเป็นเหตุเป็นผล (knowledge-based) และการมีส่วนร่วมจากทุกคน โดยเฉพาะกลุ่มคนระดับรากหญ้า ไม่ใช่มาจากการใช้ความคิดเห็นส่วนตัวของคนบางกลุ่มในการตัดสินใจ หรือ

กระทำการใด ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของส่วนรวม โดยอาศัยอำนาจหน้าที่เพื่อแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตน ขณะเดียวกันจะเป็นการสร้างความรู้ให้เกิดขึ้นอย่างหลากหลายเพื่อนำไปแก้ไขปัญหาท้องถิ่นและสังคม ตลอดจนเป็นการยกระดับความรู้สู่การสร้างแนวคิดทฤษฎีใหม่ๆ จากฐานราก (Grounded Theory) เพื่อเป็นต้นแบบในการศึกษาวิจัย และการกำหนดทิศทางการพัฒนาสังคมแห่งอนาคต

ดังนั้น แหล่งความรู้ใหม่ จึงไม่ได้มาจากตำราต่างชาติแต่เพียงแหล่งเดียว หากแต่จะมีส่วนผสมจากองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นพื้นฐานสำคัญจากการเรียนรู้ของสังคมทุกระดับผ่านกระบวนการศึกษา กระบวนการวิจัย และกระบวนการพัฒนาประเทศ และที่สำคัญเป็นกระบวนการที่สร้างความเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมแห่งการค้นหาความรู้ความจริงของคน เนื่องจากความรู้ในความจริงเป็นความหมายใหม่แห่งความเท่าเทียมกันของคนในสังคมแห่งอนาคต เพราะเป็นที่มาของการรักษาผลประโยชน์และการได้มาซึ่งผลประโยชน์ของตัวเอง ชุมชนและส่วนรวม

3. เครือข่ายกับการเรียนรู้ เพื่อที่จะพัฒนาสังคมใหม่ให้เป็น สังคมแห่งการเรียนรู้ เป็นการสร้างสังคมแห่งความจริงที่มีความเป็นเหตุเป็นผล เป็นสังคมแห่งการค้นหาและค้นพบความรู้ความจริงอย่างมีส่วนร่วมจากกลุ่มคนอันหลากหลายทั้งในกระบวนการศึกษารวบรวมข้อมูล การวิพากษ์วิจารณ์ การหาข้อสรุป และการตัดสินใจ โดยเน้นการพัฒนาจากฐานข้อมูลท้องถิ่นของคนท้องถิ่น และโดยคนท้องถิ่นอย่างหลากหลายเป็นสำคัญ ซึ่งจะนำไปสู่การหนุนช่วยระหว่างกัน มีการดึงศักยภาพที่หลากหลายจากชาวบ้าน นักวิชาการ นักพัฒนาเอกชน และเจ้าหน้าที่ของรัฐ มาหนุนเสริมการพัฒนาท้องถิ่นและประเทศ รวมทั้งมองเป้าหมายส่วนรวมมากกว่าเป้าหมายของบุคคลและคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ซึ่งจะช่วยลดช่องว่างและข้อขัดแย้งอันเกิดจากข้อจำกัดและเงื่อนไขต่าง ๆ ในกระบวนการพัฒนาของแต่ละองค์กรและหน่วยงาน

4. หน่วยจัดการความรู้ที่เป็นอิสระ เพื่อให้เกิดกลไก/ กลุ่มคนท้องถิ่นที่สามารถจัดสรรหรือยกระดับความรู้ โดยการนำความรู้ต่าง ๆ ที่กระจัดกระจายอยู่ในท้องถิ่นมาสังเคราะห์ร่วมกับผู้รู้ นักวิชาการในพื้นที่ ไปพร้อม ๆ กับประสานความร่วมมือระหว่างองค์กร ภาควิชาพันธมิตรต่าง ๆ ในท้องถิ่นทุกระดับที่มีส่วนเกี่ยวข้องในงานวิจัยและพัฒนา ตั้งแต่ระดับนโยบายจนถึงระดับปฏิบัติการ เพื่อนำความรู้ต่าง ๆ มาแลกเปลี่ยนพูดคุย สู่การกำหนดทิศทางการวิจัยและพัฒนาได้อย่างยั่งยืน บนพื้นฐานการผสมผสานกับองค์ความรู้จากภายนอก อันจะนำไปสู่ชุมชนท้องถิ่นที่เข้มแข็งในอนาคต ทั้งนี้ กลไก/กลุ่มคนท้องถิ่นเหล่านี้ จะต้องเป็นอิสระจากพันธนาการใด ๆ ไม่ว่าจะเป็นโครงสร้างทางอำนาจ การครอบงำจากกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง แต่เป็นการฟังฟังความรู้ ความคิด ด้วยกระบวนการสร้างความรู้สู่การแก้ปัญหา และสามารถรับใช้สังคมอย่างแท้จริง

สภาพพื้นที่วิจัย

ข้อมูลจังหวัดลำพูน

ประวัติเมืองลำพูน

จังหวัดลำพูน เดิมชื่อเมืองหริภุญไชย เป็นเมืองโบราณ มีอายุเก่าแก่ประมาณ 1,342 ปี ตามพงศาวดารโยนก เล่าสืบต่อกันถึงการสร้างเมืองหริภุญไชยว่า ฤาษีวาสุเทพเป็นผู้เกณฑ์พวกเม็งคนบุตรหรือชนเชื้อชาติมอญมาสร้างเมืองนี้ขึ้น ในพื้นที่ระหว่างแม่น้ำสองสายคือ แม่น้ำกวงและแม่น้ำปิง เมื่อมาสร้างเสร็จได้ส่งทูตไปเชิญราชธิดากษัตริย์เมืองละโว้พระนาม "จามเทวี" มาเป็นปฐมกษัตริย์ปกครองเมืองหริภุญไชยสืบราชวงศ์กษัตริย์ต่อมาหลายพระองค์จนกระทั่งถึงสมัยพระยาไชยบาลได้เสียการปกครองให้แก่พ่อขุนเม็งรายมหาราช ผู้รวบรวมแคว้นทางเหนือเข้าเป็นอาณาจักรล้านนาเมืองลำพูน ถึงแม้ว่าจะตกอยู่ภายใต้การปกครองของอาณาจักรล้านนาแต่ก็ได้เป็นผู้ถ่ายทอดมรดกทางศิลปะและวัฒนธรรมให้แก่ผู้ที่เข้ามาปกครอง ดังปรากฏหลักฐานทั่วไปในเวียงกุมกาม เชียงใหม่และเชียงราย เมืองลำพูนจึงยังคงความสำคัญในทางศิลปะและวัฒนธรรมของอาณาจักรล้านนา จนกระทั่งสมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช เมืองลำพูนจึงได้เข้ามาอยู่ในราชอาณาจักรไทย มีผู้ครองนครสืบต่อกันมาจนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ต่อมาภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 เมื่อเจ้าผู้ครองนครองค์สุดท้าย คือ พลตรีเจ้าจักรคำ ขจรศักดิ์ ถึงแก่พิราลัย เมืองลำพูนจึงเปลี่ยนเป็นจังหวัด มีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นผู้ปกครองสืบมาจนกระทั่งถึงปัจจุบัน (<http://www.rd.go.th/lamphun/48.0.html> เข้าถึงเมื่อ 23 สิงหาคม 2552)

สภาพทั่วไปของจังหวัดลำพูน

ที่ตั้งและขนาดพื้นที่

จังหวัดลำพูน ตั้งอยู่ทางภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย อยู่ห่างจากกรุงเทพมหานคร ตามทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 11 (สายเอเชีย) เป็นระยะทาง 689 กิโลเมตร ตามทางหลวงแผ่นดินสายพหลโยธิน เป็นระยะทาง 724 กิโลเมตร และตามทางรถไฟ 729 กิโลเมตร ตั้งอยู่ระหว่างเส้นรุ้งที่ 18 องศาเหนือ และเส้นแวงที่ 99 องศาตะวันออก อยู่ในกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน อยู่ห่างจากจังหวัดเชียงใหม่เพียง 22 ก.ม. เป็นพื้นที่ ที่มีศักยภาพในการพัฒนาเป็นศูนย์กลางความเจริญของภาคเหนือตอนบน และอนุภูมิภาค ลุ่มน้ำโขง หรือพื้นที่ที่เชื่อมโยงเศรษฐกิจร่วมกับ จังหวัดเชียงใหม่

จังหวัดลำพูนเป็นจังหวัดที่มีขนาดเล็กที่สุดของภาคเหนือมีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 4,505.882 ตร.กม. หรือประมาณ 2,815,675 ไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ 4.85 ของพื้นที่ ภาคเหนือตอนบน บริเวณที่กว้างที่สุดประมาณ 43 กม. และยาวจากเหนือจดใต้ 136 กม.

อาณาเขต

ทิศเหนือ ติดต่อกับ อ.สารภี อ.สันกำแพง จ.เชียงใหม่

ทิศใต้ ติดต่อกับ อ.เถิน จ.ลำปาง และ อ.สามเงา จ.ตาก

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ อ.ห้างฉัตร อ.สบปราบ อ.เสริมงาม จ.ลำปาง

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ อ.ฮอด อ.จอมทอง อ.หางดง อ.สันป่าตอง จ.เชียงใหม่

ลักษณะภูมิอากาศ

จังหวัดลำพูนตั้งอยู่ในภาคเหนือ ซึ่งตามตำแหน่งที่ตั้งอยู่ในเขตร้อนที่ค่อนข้างไปทางเขตอากาศอบอุ่น ในฤดูหนาวจึงมีอากาศเย็นค่อนข้างหนาว แต่เนื่องจากอยู่ลึกเข้าไปในแผ่นดินห่างไกลจากทะเล จึงมีฤดูแล้งที่ยาวนานและอากาศจะร้อนถึงร้อนจัดในฤดูร้อน จังหวัดลำพูนมีสภาพภูมิอากาศแตกต่างกันอย่างเด่นชัด 3 ช่วงฤดู คือช่วงเดือนมีนาคมกับเมษายนมีอากาศร้อน ช่วงเดือนพฤษภาคมถึงเดือนตุลาคม จะมีฝนตกชุกเป็นฤดูฝนและช่วงเดือนพฤศจิกายนถึง เดือนกุมภาพันธ์มีอากาศหนาวเย็นเป็นฤดูหนาว ซึ่งฤดูหนาวและฤดูร้อนนั้น เป็นช่วงฤดูแล้ง ที่มีระยะเวลาติดต่อกันประมาณ 6 เดือน ในช่วงฤดูฝนอีก 6 เดือน นั้น อากาศจะไม่ร้อนเท่ากับ ในฤดูร้อน และไม่หนาวเย็นเท่าฤดูหนาว คือมีอุณหภูมิปานกลางอยู่ระหว่างสองฤดูดังกล่าว

ลักษณะภูมิประเทศ

จังหวัดลำพูน มีลักษณะภูมิประเทศโดยทั่วไปเป็นที่ราบหุบเขา และพื้นที่ภูเขา มีที่ราบอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของจังหวัด ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของที่ราบเชียงใหม่ - ลำพูน หรือที่ราบลุ่มแม่น้ำปิง กวง ลี และแม่ทา ซึ่งเป็นที่ตั้งของอำเภอเมืองลำพูน อำเภอป่าซาง และตอนเหนือของอำเภอบ้านโฮ่ง มีความสูงเฉลี่ย 200-400 เมตร จากระดับน้ำทะเลปานกลาง ตัวเมืองลำพูนมีระดับความสูง 290.29 ม. จากระดับน้ำทะเลปานกลาง สภาพพื้นที่จะลาดสูงขึ้นไปในตอนกลาง ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้และตะวันตกเฉียงใต้ ในเขตอำเภอแม่ทา บริเวณตอนใต้ของอำเภอบ้านโฮ่ง เขตอำเภอทุ่งหัวช้าง และเขตอำเภอเถิน มีลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบสูงและภูเขาสูง มีระดับความสูง ระหว่าง 400 - 800 เมตร ขึ้นไป ระดับความสูงจะลดลง เมื่อเข้าเขตที่ราบในอำเภอเถินที่ระดับความสูงประมาณ 400 - 800 เมตร แล้วค่อย ๆ ยกตัวสูงขึ้นมาทางทิศใต้ซึ่งเป็นเขตชายแดนติดต่อกับจังหวัดลำปางและจังหวัดตาก ที่ระดับความสูง 600 - 1,000 เมตร

จังหวัดลำพูนมีแม่น้ำสำคัญไหลผ่าน 4 สาย คือ แม่น้ำปิง แม่น้ำกวง แม่น้ำทาและแม่น้ำลี้ แบ่งการปกครองออกเป็น 7 อำเภอ และ 1 กิ่งอำเภอ คือ อำเภอเมือง อำเภอป่าซาง อำเภอบ้านโฮ่ง อำเภอแม่ทา อำเภอเถิน อำเภอทุ่งหัวช้าง อำเภอบ้านธิ และกิ่งอำเภอเวียงหนองล่อง

สถานที่ท่องเที่ยวสำคัญจังหวัดลำพูน

อนุสาวรีย์พระนางจามเทวี

ตั้งอยู่ตำบลในเมือง บริเวณสวนสาธารณะหนองดอก ห่างจากศาลากลางจังหวัดประมาณ 1 กิโลเมตร สร้างขึ้นเพื่อเป็นอนุสรณ์แด่พระนางจามเทวี ซึ่งเป็นองค์ปฐมกษัตริย์แห่งนครหริภุญไชย พระนางเป็นปราชญ์ที่มีคุณธรรม ความสามารถและกล้าหาญ ได้นำพุทธศาสนาศิลปวัฒนธรรมมาเผยแพร่ในดินแดนแถบนี้จนมีความรุ่งเรืองสืบมาจนถึงปัจจุบัน สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชสยามกุฎราชกุมาร ได้เสด็จมาทรงเปิดอนุสาวรีย์เมื่อวันที่ 2 ตุลาคม พ.ศ. 2525 พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติหริภุญไชย ตั้งอยู่ถนนอินทยศยชัยเยี่ยงกับวัดพระธาตุหริภุญชัย เริ่มก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. 2470 โดยพระยาราชกุลวิบูลย์ภักดีสมุหเทศาภิบาลมณฑลพายัพ ต่อมากรมศิลปากรได้ดำเนินการก่อสร้างอาคารแห่งใหม่เสร็จเมื่อ พ.ศ. 2517 และสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สด็จพระราชดำเนินทรงเปิดอาคารเมื่อ พ.ศ. 2522 ภายในพิพิธภัณฑ์มีการจัดแสดงศิลปะโบราณวัตถุแบ่งเป็น 3 ห้องคือ ห้องจัดแสดงใหญ่ เป็นห้องโถงยาวอยู่ชั้นบนของตัวอาคารมีการจัดแสดงวัตถุออกเป็น 3 สมัย คือสมัยก่อนหริภุญไชย สมัยหริภุญไชย และสมัยล้านนา ได้แก่ พระพุทธรูป เศียรพระพุทธรูป พระพิมพ์และเทวตาเป็นต้น ห้องจัดแสดงศิลปพื้นบ้าน และเครื่องไม้จำหลัก เป็นห้องจัดแสดงเล็กที่อยู่อาคารเล็กชั้นเดียวมีโถงเชื่อมจากชั้นบนของอาคารหลังใหญ่ วัตถุที่แสดงเป็นศิลปะสมัยล้านนา รัตนโกสินทร์ แสดงออกถึงภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น เครื่องใช้ในครัวเรือน เครื่องมือเหล็ก เครื่องมือทอผ้า เครื่องดนตรีพื้นบ้าน พานดอกไม้เขียนหมาก เป็นต้น ห้องศิลาจารึก เป็นห้องโถงเปิดโล่ง อยู่ชั้นล่างของตัวอาคาร จัดแสดงศิลาจารึกสมัยหริภุญไชย ราวพุทธศตวรรษที่ 17 และศิลาจารึก สมัยล้านนา อยู่ในพุทธศตวรรษที่ 20 ลงมา

วัดพระธาตุหริภุญชัยวรมหาวิหาร

ตั้งอยู่ใจกลางเมืองลำพูน มีถนนล้อมรอบสี่ด้าน คือ ถนนอัฐารตทางทิศเหนือ ถนนชัยมงคลทางทิศใต้ ถนนรอบเมืองทางทิศตะวันออก และถนนอินทยศยชัยเยี่ยงกับทางทิศตะวันตก ห่างจากศาลากลางจังหวัดประมาณ 150 เมตร สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 1651 ในสมัยพระเจ้าอาทิตยราช เปิดให้เข้าชม ตั้งแต่เวลา 06.00 - 18.00 น. ชาวต่างชาติเสียค่าเข้าชม 20 บาท ภายในบริเวณวัดพระธาตุหริภุญชัยยังมีสิ่งที่น่าสนใจคือ ชุมประตู่ ก่อนเข้าไปในบริเวณวัด จะผ่านชุมประตู่ฝีมือโบราณสมัยศรีวิชัย ก่ออิฐถือปูนประดับลวดลายวิจิตรพิสดาร ประกอบด้วยชุมยอดเป็นชั้นๆ เบื้องหน้าชุมประตู่มีสิ่งใหญ่คู่หนึ่งยื่นเป็นสง่าบนแท่นสูงประมาณ 1 เมตร สิ่งคู่นี้สร้างขึ้นในสมัยพระเจ้าอาทิตยราชเมื่อทรงพระราชให้เป็นสังฆาราม

วิหารหลวง

เมื่อผ่านซุ้มประตูเข้าไปแล้ว จะเห็นวิหารหลังใหญ่เรียกว่า “วิหารหลวง” เป็นวิหารหลังใหญ่มีพระระเบียงรอบด้าน และมีมุขออกทั้งด้านหน้าและด้านหลัง เป็นวิหารที่สร้างขึ้นใหม่แทนวิหารหลังเก่า ซึ่งถูกพายุพัดพังทลายไปเมื่อ พ.ศ. 2458 วิหารหลวงใช้เป็นทั้งบำเพ็ญกุศล และประกอบศาสนกิจทุกวันพระ ภายในวิหารประดิษฐานพระพุทธรูปมาใหญ่ 3 องค์คืออิฐถือปูน ลงรักปิดทองบนแท่นแก้วและยังมีพระพุทธรูปหล่อโลหะขนาดกลางสมัยเชียงแสนชั้นต้นและชั้นกลางอีกหลายองค์ พระบรมธาตุหริภุญชัย ตั้งอยู่หลังวิหารหลวง ประดิษฐานพระเกศธาตุบรรจุในโกศทองคำ เจดีย์ประกอบด้วยฐานปัทม์ แบบฐานบัวลูกแก้วย่อเก็จ ต่อจากฐานบัวลูกแก้วเป็นฐานเชิงกลมสามชั้น ตั้งรับองค์ระฆังกลม บัลลังก์ย่อเหลี่ยม เจดีย์มีลักษณะใกล้เคียงกับพระธาตุดอยสุเทพที่จังหวัดเชียงใหม่ มีสถลบันยจร (ระเบียงหอก ซึ่งเป็นราวเหล็กและทองเหลือง) 2 ชั้น ลำเกาทองประดิษฐานอยู่ประจำรั้วชั้นนอกทั้งทิศเหนือและทิศใต้ มีซุ้มกุ่มกัณฑ์ และฉัตรประจำสี่มุม หอคอยประจำทุกด้านรวม 4 หอบรรจุพระพุทธรูปนั่งทุกหอ นอกจากนี้ยังมีโคมประทีป และแท่นบูชาก่อประจำไว้เพื่อเป็นที่สักการบูชาของพุทธศาสนิกชนทั่วไป พระบรมธาตุนี้ยังเป็นปูชนียสถานอันสำคัญยิ่งในล้านนามาตั้งแต่สมัยโบราณ ในวันเพ็ญเดือน 6 จะมีงานนมัสการ และสร้างน้ำพระบรมธาตุทุกปี ตามประวัติกล่าวว่า เมื่อ พ.ศ. 1440 พระเจ้าอาทิตย์ราชกษัตริย์ยวกราชมัญญ์ผู้ครองนครลำพูนได้สร้างมณฑปครอบโกศทองคำ บรรจุพระบรมธาตุไว้ภายในและมีการสร้างเสริมกันต่อมาอีกหลายสมัย ต่อมาในปี พ.ศ. 1986 พระเจ้าติโลกราช กษัตริย์ผู้ครองนครเชียงใหม่ได้ทรงกระทำกรณียกิจบูรณะเสริมองค์พระเจดีย์ขึ้นใหม่ การสร้างคราวนี้ได้สร้างโครงขึ้นใหม่เป็นรูปแบบลังกา ซึ่งปรากฏอยู่ในปัจจุบันนี้ ทั้งนี้เพราะในสมัยพระเจ้าติโลกราชได้มีการติดต่อสัมพันธ์กับลังกา

ปทุมวดีเจดีย์ หรือพระสุวรรณเจดีย์

ตั้งอยู่ทางขวาของพระบรมธาตุ สร้างขึ้นในสมัยพุทธศตวรรษที่ 17 โดยพระนางปทุมวดี อัครมเหสีของพระเจ้าอาทิตย์ราช ภายหลังจากสร้างพระบรมธาตุเสร็จได้ 4 ปี พระสุวรรณเจดีย์องค์นี้เป็นทรงปรางค์ 4 เหลี่ยม ฝีมือช่างละโว้ มีพระพุทธรูปประจำซุ้ม ฝีมือแบบขอม ปรากฏให้เห็นอยู่ข้างยอดพระเจดีย์มีทองเหลืองหุ้มอยู่ ภายใต้ฐานล่างเป็นกรุปบรรจุพระเครื่อง อนุสาวรีย์สุทิวาฤๅษี ตั้งอยู่ที่บริเวณคอดิริมถนนสายชูปเปอร์ไฮเวย์ตรงทางเข้าสู่เมืองลำพูน เดิมนั้นตั้งอยู่บริเวณหน้าศาลากลางจังหวัดลำพูน สุทิวาฤๅษีเป็นผู้สร้างเมืองหริภุญไชย แต่เนื่องจากเป็นผู้บำเพ็ญสมาบัติ และไม่ยุ่งเกี่ยวกับทางโลก จึงไปเชิญพระนางจามเทวีซึ่งเป็นพระธิดาของพระยาจักรีแห่งเมืองละโว้มาปกครองเมืองหริภุญไชยแทน และยังได้ช่วยเหลือพระนางจามเทวีประดิษฐานพระบรมพุทธรูปศาสนาในนครหริภุญไชยอย่างมั่นคง

วัดมหาวน ตั้งอยู่ริมถนนจามเทวี

ห่างจากศาลากลางจังหวัดประมาณ 500 เมตร เลียบไปตามคูเมืองเก่า มีตำนานการสร้างวัดกล่าวว่า วัดนี้สร้างมาแต่ครั้งพระนางจามเทวีขึ้นครองนครหริภุญไชย สิ่งที่น่าสนใจคือ พระพุทธรูปยืนหรือพระศิวะ ซึ่งพระนางจามเทวีอัญเชิญมาจากเมืองละโว้ ชาวเมืองเรียกพระพุทธรูปองค์นี้ว่า พระรอดหลวง หรือพระรอดลำพูน ซึ่งมีความสำคัญและเป็นแบบพิมพ์ในการจำลองทำพระเครื่องที่ลือชื่อคือ พระรอดมหาวน

วัดจามเทวี หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า วัดกู่กุด

ตั้งอยู่ริมถนนจามเทวี ตำบลในเมือง สร้างเมื่อประมาณ พ.ศ. 1298 เป็นฝีมือช่างละโว้ ลักษณะพระเจดีย์เป็นสี่เหลี่ยมแบบพุทธศาสนาในประเทศอินเดีย แต่ละด้านมีพระพุทธรูปยืนปางประทานพรอยู่เป็นชั้นๆ ภายในเจดีย์บรรจุอัฐิของพระนางจามเทวีปฐมกษัตริย์แห่งนครหริภุญไชย ตามตำนานเล่าว่าเจ้านันทยศและเจ้ามหันตยศ ราชโอรสของพระนางจามเทวีได้สร้างขึ้น เพื่อบรรจุอัฐิของพระนางเมื่อปี พ.ศ. 1298 เดิมมียอดห่อหุ้มด้วยทองคำ ต่อมาจะเป็นสมัยใดไม่ทราบชัดยอดพระเจดีย์หักหายไปชาวบ้าน จึงเรียกว่า “กู่กุด” หรือมีชื่อเรียกอย่างเป็นทางการว่า “พระเจดีย์สุวรรณังโกฏิ” นอกจากนั้นยังมี รตนเจดีย์ ซึ่งตั้งอยู่ทางขวาของวิหาร สร้างขึ้นในราวพุทธศตวรรษที่ 17 โดยพระยาสุรพลพิทักษ์ ฐานล่างสุดเป็นรูป 8 เหลี่ยม มีเส้นผ่าศูนย์กลาง 4.40 เมตร สูงจรดยอด 11.50 เมตร องค์เจดีย์เป็นรูปสี่เหลี่ยม แต่ละเหลี่ยมเจาะเป็นซุ้ม ประดิษฐานพระพุทธรูปยืน ก่ออิฐถือปูนทั้งองค์

วัดพระยืน

ตั้งอยู่ที่บ้านพระยืน ตำบลเวียงของ ข้ามลำน้ำกก ไปตามทางหลวงหมายเลข 114 เลี้ยวซ้ายเข้าทางหลวงหมายเลข 1029 ประมาณ 500 เมตร วัดพระยืนมีชื่อเดิมว่า วัดพลทรมหาสถาน ซึ่งพระเจ้าธรรมมิกราช กษัตริย์หริภุญไชย เป็นผู้สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 1606-1611 พระเจดีย์วัดพระยืนเป็นพระเจดีย์ทรงมณฑป มีพระพุทธรูปยืนทั้งสี่ทิศ เครื่องบนประกอบด้วยเจดีย์ห้ายอด โดยมีเจดีย์ทรงระฆังและเจดีย์ทรงกลมขนาดเล็กเป็นประธาน คล้ายคลึงกับอาสน์มหเจดีย์ที่เมืองพุกาม และพระเจดีย์วัดป่าสัก จังหวัดเชียงราย

กู่ช้าง-กู่ม้า

เป็นโบราณสถาน ตั้งอยู่บริเวณชุมชนวัดไก่อ่แก้ว ซอยโรงเรียนจักรคำคณาทร ห่างจากตัวเมืองประมาณ 1 กิโลเมตร กู่ช้างเป็นสถูปทรงกระบอกปลายมน เชื่อว่าเป็นสุสานช้างศึกคู่บารมีของพระนางจามเทวี ชื่อ “กู่ช้างเจ้าเอียว” ซึ่งหมายถึงช้างเผือกสีดั่งาสีเขียวที่ทรงอานภาพและอิทธิฤทธิ์ในสงคราม ส่วนกู่ม้า เป็นสถูปทรงระฆัง เชื่อว่าเป็นสุสานม้าทรงของพระโอรสพระนางจามเทวี

อนุสาวรีย์ครุบาศรีวิชัย

ตั้งอยู่เชิงคอคอดติ บริเวณวัดคอคอดติ ตำบลป่าสัก ห่างจากตัวเมืองลำพูนประมาณ 5 กิโลเมตร ตามถนนสายเชียงใหม่-ลำปาง พระครุบาศรีวิชัยเป็นพระเถระเจ้า นักพัฒนาแห่งล้านนาไทย ผู้พัฒนาทั้งด้านจิตใจและด้านถาวรวัตถุให้แก่ชาวล้านนาไว้อย่างอนุกอนันต์ ท่านมีชีวิตอยู่ในช่วงปี พ.ศ. 2421-2481 ถิ่นฐานบ้านเดิมของท่านอยู่ที่บ้านแม่ตั้น อำเภอเถิง จึงเป็นความภูมิใจอย่างใหญ่หลวงของชาวลำพูน ที่เมืองนี้เป็นบ้านเกิดเมืองนอนของนักบุญผู้ยิ่งใหญ่แห่งล้านนา

บ้านหนองช้างค้ำ

เป็นแหล่งผลิตลำไยใหญ่ที่สุด อยู่ก่อนถึงเมืองลำพูน 8 กิโลเมตร โดยจะผ่านบ้านป่าหาวมีป้ายบอกทางเลี้ยวขวาเข้าบ้านหนองช้างค้ำ ตำบลอุโมงค์ อำเภอเมือง ตรงเข้าไปประมาณ 7 กิโลเมตร ก็จะถึงหมู่บ้าน ตลอดสองฝั่งทางที่ลดเลี้ยวเข้าไปในหมู่บ้านจะเนืองแน่นไปด้วยสวนลำไย ในราวเดือนสิงหาคมของทุกปี จะมีงานเทศกาลลำไยลำพูน จัดขึ้นในอำเภอเมือง ในงานนี้จะมีการประกวดรถประเภทสวยงามที่ประดับตกแต่งด้วยลำไย การประกวดผลิตผลลำไยและชาลำไย

หมู่บ้านหัตถกรรมผ้าฝ้ายเวียงยอง

อยู่บริเวณบ้านศรีเมืองอยู่ ตำบลเวียงยอง เป็นหมู่บ้านผลิตผ้าฝ้ายโดยฝีมือชาวบ้าน ผ้าที่ผลิตจะเป็นผ้าฝ้ายและผ้าฝ้ายยกดอก รวมถึงผลิตภัณฑ์จากฝ้ายอื่น ๆ

บ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ดอยชะม่อ

อยู่ในตำบลมะเขือแจ้ เดินทางไปตามทางหลวงหมายเลข 11 เลี้ยวเข้าทางหลวงสายสาย 1147 ห่างจากตัวเมืองประมาณ 20 กิโลเมตร ตั้งอยู่หลังนิคมอุตสาหกรรมลำพูน เป็นภูเขาไฟโบราณรูปทรงสัณฐานคล้ายฝ่ามือ บนยอดมีปล่องกว้าง 3 เมตร ลึกประมาณ 6 เมตร ตอนล่างเป็นบ่อ มีน้ำตลอดปี การเดินขึ้นไปบ่อน้ำบนยอดเขาต้องขึ้นบันไดไป 1,749 ขั้น ประชาชนนับถือกันมาแต่โบราณว่าเป็นบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ ห้ามผู้หญิงตก เมื่อถึงเทศกาลสงกรานต์พระธาตุหริภุญชัยจะต้องตักน้ำจากบ่อนี้ไปปนกับน้ำพระราชทาน แล้วจึงนำขึ้นสรงองค์พระธาตุและเมื่อพระมหากษัตริย์ไทยเสด็จขึ้นเสวยราชสมบัติ จะต้องนำน้ำในบ่อนี้ไปรวมเป็นน้ำพุทธาภิเษก ในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก

ก่อนจะมีงานประเพณีสงกรานต์พระบรมธาตุหริภุญชัยเป็นประจำทุกปีของจังหวัดลำพูน 3 วัน หรือในวันขึ้น 15 ค่ำของทุกปี จะมีประเพณีที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งของจังหวัดลำพูน คือประเพณีขึ้นดอยชะม่อ ซึ่งเชื่อกันว่าการขึ้นไปนมัสการบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์และได้นำน้ำศักดิ์สิทธิ์มาดื่มกิน จะทำให้เกิดสิริมงคลในชีวิตและรักษาโรคต่างๆ ให้บรรเทาได้ ทุกปีจึงมีประชาชนทั้งในจังหวัดลำพูน และจังหวัดใกล้เคียงเข้าร่วมประเพณีดังกล่าวเป็นจำนวนมาก

บ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์คอยชะม้อ ตั้งอยู่บนภูเขาทางทิศตะวันออกของอำเภอเมืองลำพูน อันเป็นส่วนหนึ่งของป่าสงวนแห่งชาติป่าแม่ธิ-แม่ติบ-แม่สาร ในเขตท้องที่ตำบลมะเจือแจ้ มีลักษณะสูงชัน ยอดเขาแหลมแตกต่างจากยอดเขาที่อยู่ในบริเวณใกล้เคียงกันดูกับเคยเป็นภูเขาไฟมาก่อน มีลักษณะเหมือน”หม้อคว่ำ” ชาวเมืองแต่โบราณเรียกว่า “คอยหม้อคว่ำ” ภายหลังเพี้ยนมาเป็น ”คอยชะม้อ” ปัจจุบันนี้บางคน เรียกว่า ”คอยชะม้อบ่อน้ำทิพย์” เพราะว่ามีบ่อน้ำเกิดกลางแผ่นดิน สูง จึงถือว่าเป็นบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์หรือชาวบ้านเรียกว่า “บ่อน้ำทิพย์” (<http://i.lamphun.go.th/upload/Xls45/570.doc> เข้าถึงเมื่อ 23 สิงหาคม 2552)

มีตำนานเล่าขานกันต่อมาเกี่ยวกับประวัติของบ่อน้ำทิพย์นี้ว่าเมื่อครั้งพุทธกาลที่พระพุทธเจ้ายังมีชีวิตอยู่ได้เสด็จจาริกโปรดเวไนยสัตว์ในที่ต่างๆ และมาแวะฉันอาหารบนยอดคอยนี้ก่อนที่จะฉันอาหารพระองค์ได้ทรงบิณฑบาต แล้วขึ้นไปจัดแจงแต่งดาบนคอยลูกหนึ่งทางตอนเหนือของคอยชะม้อ คอยลูกนั้นจึงได้ชื่อว่า “คอยห้างบาตร”(ห้างเป็นภาษาเหนือที่แปลว่าแต่งดา) คอยห้างบาตรอยู่ในเขตตำบลห้วยยาบ อำเภอบ้านธิ จังหวัดลำพูนในปัจจุบัน ที่บนคอยห้างบาตรมีรอยบาตรประทับบนแผ่นดิน เมื่อจัดแจงแต่งดาบาตรเสร็จก็ออกบิณฑบาตไปตามหมู่บ้านต่างๆ แล้วไปแวะพักฉันอาหารบนยอดคอยชะม้อ เมื่อฉันอาหารเสร็จไม่มีน้ำจะเสวย

พระอานนทจึงได้ไปตักน้ำยังลำห้วยแห่งหนึ่งทางทิศเหนือของคอยชะม้อ ปรากฏว่าลำห้วยตื้นตันไปหมดไม่สามารถตักน้ำได้ จึงกลับมากราบทูลให้พระองค์ทรงทราบ พระพุทธองค์ทรงตรัสว่า”ดูก่อนอานนท ต่อไปในภายภาคหน้าคนทั้งหลายจะเรียกลำห้วยนี้ว่า “แม่ติบ”

พระอานนทจึงไปยังลำธารอีกแห่งหนึ่งทางทิศใต้ของคอยนี้ น้ำในลำธารใสสะอาดบังเอิญมีเกวียนผ่านไปเล่มหนึ่งทำให้น้ำขุ่นหมด พระอานนทรอ (ท่า) อยู่เป็นเวลานานน้ำก็ไม่ใสสักทีจึงกลับไปกราบทูลให้พระพุทธองค์ให้ทรงทราบ พระพุทธองค์ทรงตรัสว่า “ดูก่อนพระอานนท ต่อไปลำธารสายนี้ คนทั้งหลายจะเรียกว่า “แม่ท่า” ภายหลังเพี้ยนเป็น “แม่ทา” ในปัจจุบัน

พระอานนทจึงไปยังหนองน้ำแห่งหนึ่งทางทิศตะวันตกของคอยนี้ เมื่อพระอานนทไปถึงพญานาคที่รักษาหนองน้ำแห่งนั้นก็บันดาลให้หนองน้ำแห่งนั้นแห้งไปหมดไม่สามารถตักน้ำได้ พระอานนทจึงรีบกลับไปกราบทูลให้พระพุทธองค์ให้ทรงทราบ พระพุทธองค์ตรัสว่า “ดูก่อนพระอานนท ต่อไปในภายภาคหน้าคนทั้งหลายจะเรียกหนองน้ำแห่งนี้ว่า “หนองแล้ง” ปัจจุบันเป็นบ้านหนองแล้ง (ไชยสถาน อยู่ในตำบลอุโมงค์ อำเภอเมืองลำพูน)

เมื่อเป็นดังนี้ พระพุทธองค์จึงอธิษฐานถึงบารมีทาน แล้วใช้พระหัตถ์กดลงบนแผ่นดินจับพลันก็มีน้ำพุ่งมาให้เสวยได้สมพระทัย พระพุทธองค์ทรงตรัสว่า “ดูก่อนพระอานนท เมื่อตถาคตเสด็จดับขันธปรินิพพานไปแล้ว ราชูของตถาคตจะไปตั้งอยู่กลางเมืองหริภุญชัยในสมัยพญาอาทิตย์กราช แล้วคนทั้งหลายจะมาตักเอาน้ำแห่งนี้ไปสรงพระธาตุของตถาคต”

ในประเพณีสงกรานต์พระบรมธาตุหริภุญชัย มีขึ้นเป็นประจำทุกปีตรงกับวันเพ็ญเดือนหก (วันวิสาขบูชา) หรือ วันเพ็ญเดือนแปด (เหนือ) ชาวบ้านเรียกว่า “ประเพณีเดือนแปดเป็ง”แล้วจะมีการตักน้ำจากบ่อน้ำทิพย์ก่อนสงกรานต์ 3 วัน

บนยอดดอยชะม้อมีความกว้างประมาณ 12 เมตร ยาวประมาณ 30 เมตร ล้อมรอบด้วยภูเขาสลับซับซ้อนอันเป็นต้นน้ำของลำห้วยแม่ติบ”มีพระวิหารหลังหนึ่งตั้งอยู่กับพระบาทจำลองมีจารึกเป็นภาษาล้านนาจารึกว่า ได้สร้างพระวิหารและรอยพระบาทจำลองนี้ เมื่อ พ.ศ.2470 โดยครูบาสิงห์ชัย วัดสะแล่ง พระครูชัยลังกา วัดศรีชุม บุนจันทนุพาน กำนันตำบลมะเจือแจ้ และนายชัย กำนันตำบลบ้านกลาง หลังพระวิหารเก่าแก่นี้เป็นบ่อน้ำทิพย์เป็นลักษณะบ่อที่เกิดกลางแผ่นดิน ปากบ่อกว้างประมาณ 3 เมตรความลึกไม่สามารถวัดได้ มีรั้วล้อมรอบและมีป้ายห้ามผู้หญิงเข้าไป เพราะมีความเชื่อว่าถ้าผู้หญิงเข้าไปแล้วน้ำในบ่อจะแห้งทันที

นอกจากนี้จะใช้น้ำทิพย์ในการสงกรานต์พระบรมธาตุหริภุญชัยแล้ว ยังได้มีการใช้น้ำทิพย์จากดอยชะม้อ ในพิธีบรมราชาภิเษกและงานราชพิธีต่างๆ โดยในงานพระราชพิธีบรมราชาภิเษก พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 พ.ศ.2453 (โดยพิธีจัดในปี 2454) ให้มีการปลีกรรมตักน้ำจากแม่น้ำและแหล่งน้ำต่างๆที่ถือว่าสำคัญและเป็นสิริมงคลมาตั้งทำน้ำพุทธมนต์ศักดิ์สิทธิ์ ณ มหาเจดีย์สถานที่เป็นมหรานคร โบราณ 7 แห่ง คือ

- 1.แม่น้ำป่าสัก ตำบลท่าราบ (เมืองศรีเทพ)
- 2.ทะเลแก้วและสระแก้ว เมืองพิษณุโลก
- 3.น้ำโขงชมพู น้ำบ่อแก้ว น้ำบ่อทอง เมืองสวรรคโลก
- 4.แม่น้ำนครไชยศรี ตำบลบางแก้ว จังหวัดนครปฐม (เมืองนครชัยศรีโบราณ)
- 5.บ่อวัดหน้าพระลาน บ่อวัดเสมาชัย บ่อวัดเสมาเมือง เมืองนครศรีธรรมราช
- 6.บ่อน้ำทิพย์ดอยชะม้อ อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน
- 7.บ่อน้ำวัดธาตุพนม เมืองนครพนม

ต่อมาพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ได้ใช้น้ำจากบ่อน้ำทิพย์ดอยชะม้อในราชพิธีบรมราชาภิเษกด้วยในปี พ.ศ.2468 รัชกาลที่ 8 ไม่มีพิธีราชาภิเษกและพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 ได้ใช้น้ำทิพย์ดอยชะม้อในพิธีบรมราชาภิเษกในปี 2493 และมีการใช้น้ำจากบ่อน้ำทิพย์ในราชพิธีต่างๆตามโบราณราชประเพณี

ประวัติอำเภอเมืองลำพูน

พื้นที่	479.8 ตร.กม.
ประชากร	142,236 คน (พ.ศ. 2550)

ความหนาแน่น 296 คน/ตร.กม.

ที่ตั้งและอาณาเขต

อำเภอเมืองลำพูนตั้งอยู่ทางทิศเหนือของจังหวัด มีอาณาเขตติดต่อกับเขตการปกครองข้างเคียงดังต่อไปนี้ (<http://www.thaitambon.com/tambon/ttambon.asp?ID=510113> เข้าถึงเมื่อ 23 สิงหาคม 2552)

- ทิศเหนือ ติดต่อกับอำเภอสารภี (จังหวัดเชียงใหม่) และอำเภอบ้านธิ
- ทิศตะวันออก ติดต่อกับอำเภอบ้านธิ อำเภอแม่ออน (จังหวัดเชียงใหม่) และติดต่อกับอำเภอแม่ทา
- ทิศใต้ ติดต่อกับอำเภอแม่ทาและอำเภอป่าซาง
- ทิศตะวันตก ติดต่อกับอำเภอป่าซาง อำเภอสันป่าตอง และอำเภอหางดง (จังหวัดเชียงใหม่)

การปกครองส่วนภูมิภาค

อำเภอเมืองลำพูนแบ่งพื้นที่การปกครองออกเป็น 15 ตำบล 158 หมู่บ้าน ดังนี้

1. ในเมือง (Nai Mueang)	-	9. เหมืองจี้ (Mueang Chi)	14 หมู่บ้าน
2. เหมืองง่า (Mueang Nga)	10 หมู่บ้าน	10. ป่าสัก (Pa Sak)	18 หมู่บ้าน
3. อุโมงค์ (Umong)	11 หมู่บ้าน	11. เวียงยอง (Wiang Yong)	8 หมู่บ้าน
4. นongช้างคื่น (Nong Chang Khuen)	6 หมู่บ้าน	12. บ้านกลาง (Ban Klang)	12 หมู่บ้าน
5. ประตูป่า (Pratu Pa)	9 หมู่บ้าน	13. มะเขือแจ้ (Makhuca Chae)	20 หมู่บ้าน
6. ริมปิง (Rim Ping)	10 หมู่บ้าน	14. ศรีบัวบาน (Si.Bua Ban)	12 หมู่บ้าน
7. ดั่นธง (Ton Thong)	11 หมู่บ้าน	15. นongหนาม (Nong Nam)	8 หมู่บ้าน
8. บ้านแป้น (Ban Paen)	9 หมู่บ้าน		

การปกครองส่วนท้องถิ่น

ท้องที่อำเภอเมืองลำพูนประกอบด้วยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 16 แห่ง ดังนี้

- เทศบาลเมืองลำพูน ครอบคลุมพื้นที่ตำบลในเมืองทั้งตำบล
- เทศบาลตำบลบ้านแป้น ครอบคลุมพื้นที่บางส่วนของตำบลบ้านแป้นและตำบล

นongหนาม

- เทศบาลตำบลริมปิง ครอบคลุมพื้นที่ตำบลริมปิงทั้งตำบล
- เทศบาลตำบลอุโมงค์ ครอบคลุมพื้นที่ตำบลอุโมงค์ทั้งตำบล
- เทศบาลตำบลเหมืองง่า ครอบคลุมพื้นที่ตำบลเหมืองง่าทั้งตำบล
- เทศบาลตำบลเวียงยอง ครอบคลุมพื้นที่ตำบลเวียงยองทั้งตำบล
- เทศบาลตำบลมะเจือแจ้ ครอบคลุมพื้นที่ตำบลมะเจือแจ้ทั้งตำบล
- เทศบาลตำบลบ้านกลาง ครอบคลุมพื้นที่ตำบลบ้านกลางทั้งตำบล
- เทศบาลตำบลหนองช้างคืน ครอบคลุมพื้นที่ตำบลหนองช้างคืนทั้งตำบล
- เทศบาลตำบลประดู่ป่า ครอบคลุมพื้นที่ตำบลประดู่ป่าทั้งตำบล
- เทศบาลตำบลต้นธง ครอบคลุมพื้นที่ตำบลต้นธงทั้งตำบล
- องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแป้น ครอบคลุมพื้นที่ตำบลบ้านแป้น (เฉพาะนอกเขตเทศบาลตำบลบ้านแป้น)
- องค์การบริหารส่วนตำบลเหมืองจี้ ครอบคลุมพื้นที่ตำบลเหมืองจี้ทั้งตำบล
- องค์การบริหารส่วนตำบลป่าสัก ครอบคลุมพื้นที่ตำบลป่าสักทั้งตำบล
- องค์การบริหารส่วนตำบลศรีบัวบาน ครอบคลุมพื้นที่ตำบลศรีบัวบานทั้งตำบล
- องค์การบริหารส่วนตำบลหนองหนาม ครอบคลุมพื้นที่ตำบลหนองหนาม (เฉพาะนอกเขตเทศบาลตำบลบ้านแป้น)

ประวัติตำบลมะเจือแจ้

ตำบลมะเจือแจ้ เป็นตำบลที่ตั้งอยู่ในเขตการปกครองของอำเภอเมืองลำพูน มีจำนวนหมู่บ้านทั้งสิ้น 21 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 1 บ้านมะเจือแจ้, หมู่ที่ 2 บ้านสะแล้ง, หมู่ที่ 3 บ้านแจ่ม, หมู่ที่ 4 บ้านสันคะยอม, หมู่ที่ 5 บ้านเหมืองกวัค, หมู่ที่ 6 บ้านฮ่องกอม่วง, หมู่ที่ 7 บ้านสันป่าเหียง, หมู่ที่ 8 บ้านกัวมื่น, หมู่ที่ 9 บ้านป่าเป้า, หมู่ที่ 10 บ้านหนองหอย, หมู่ที่ 11 บ้านศรีดอนตัน, หมู่ที่ 12 บ้านเหล่า, หมู่ที่ 13 บ้านบุญเลย, หมู่ที่ 14 บ้านป่าดิง, หมู่ที่ 15 บ้านหนองเหียง, หมู่ที่ 16 บ้านคอกวัว, หมู่ที่ 17 บ้านสันตันผึ่ง, หมู่ที่ 18 บ้านใหม่ฝ้ายหิน, หมู่ที่ 19 บ้านใหม่เหมืองกวัค และหมู่ที่ 20 บ้านยี่ซ้อ และหมู่ที่ 21 บ้านฮ่องกอม่วง 2

สภาพทั่วไปของตำบล

ตำบลมะเจือแจ้มีสภาพเป็นที่ราบเชิงภูเขา มีลำน้ำแม่ติบไหลผ่าน และมีหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ คือ หมู่ที่ 1-21

อาณาเขตตำบล

ทิศเหนือ ติดต่อกับ ตำบลบ้านธิ กิ่งอำเภอบ้านธิ จังหวัดลำพูน

ทิศใต้ ติดต่อกับ ตำบลบ้านกลาง และตำบลศรีบัวบาน อำเภอเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ ตำบลทาปลาดุก อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ ตำบลอุโมงค์, ตำบลเหมืองง่า และตำบลบ้านกลาง อำเภอเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน

จำนวนประชากรของตำบล

จำนวนประชากรในเขต อบต. 15,448 คน และจำนวนหลังคาเรือน 6,399 หลังคาเรือน

ข้อมูลอาชีพของตำบล

อาชีพหลัก ทำสวน เลี้ยงสัตว์,อุตสาหกรรมในครัวเรือน อาชีพเสริม รับจ้าง ค้าขาย

ข้อมูลสถานที่สำคัญของตำบล

1. วัดกิ่วมื่น ม. 8
2. วัดคอยน้อย ม. 12
3. วัดบ้านแจ่ม ม. 3
4. วัดบ้านป่าเป้า ม. 9
5. วัดปู่เลย ม. 13
6. วัดมะเขือแจ้ ม. 1
7. วัดศรีดอนตัน ม. 11
8. วัดสะแล้ง ม. 2
9. วัดสันกะยอม ม. 4
10. วัดสันป่าเหียง ม. 7
11. วัดหนองหอย ม. 10
12. วัดเหมืองกวัค ม. 5
13. วัดฮ้องกอม่วง ม. 6
14. วัดหนองป่าเหมือด ม.15
15. วัดขามวัว ม.16
16. สำนักสงฆ์เหล่าป่าตาล ม.19

17. วัดคอยขุมเงิน ม.14

18. สำนักปฏิบัติธรรมคอยชะม่อ ม.12

19. วัดสันตน์ผิง ม.17

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แบ่งเป็น เศรษฐกิจพอเพียงกับงานวิจัยและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบัญชี ดังนี้

1. เศรษฐกิจพอเพียงกับงานวิจัย

การวิจัย “การน้อมนำแนวพระราชดำริทฤษฎีใหม่และเศรษฐกิจพอเพียงลงสู่การปฏิบัติในสถาบันราชภัฏ” (สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ, 2544) มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ ได้แก่ เพื่อรวบรวมแนวคิดเรื่องทฤษฎีใหม่และเศรษฐกิจพอเพียง ตามแนวพระราชดำริ และเพื่อสำรวจการน้อมนำแนวพระราชดำริ ทฤษฎีใหม่และเศรษฐกิจพอเพียงลงสู่การปฏิบัติของสถาบันราชภัฏและหน่วยงานต่าง ๆ รวมทั้ง เพื่อเผยแพร่ความรู้ ความเข้าใจในการนำหลักการทฤษฎีใหม่และเศรษฐกิจพอเพียง ตามแนวพระราชดำริ ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง สถาบันและชุมชน โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เอกสารร่วมกับการศึกษาฐานและการศึกษาสำรวจการปฏิบัติตามแนวพระราชดำริ ทฤษฎีใหม่และเศรษฐกิจพอเพียง ของหน่วยงานต่าง ๆ ผลการวิจัยพบว่า แนวพระราชดำริ พัฒนาการจาก “ความพอเพียง” ในความหมายว่าพออยู่พอกิน พอควร มีความสุข ไปสู่ “พอมีพอกินเป็นขั้นที่หนึ่ง ขั้นต่อไป ให้มีเกียรติขึ้นขึ้นด้วยตนเอง ขั้นที่สาม ให้รักถึงผู้อื่น” ปรากฏเป็นรูปธรรมในทฤษฎีใหม่ ขั้นที่ 1 ขั้นที่ 2 และขั้นที่ 3 ตามลำดับ จนบรรลุสัมฤทธิ์ผลเป็นเศรษฐกิจพอเพียงแบบพื้นฐาน และเศรษฐกิจพอเพียงแบบก้าวหน้า โดยใช้หลักการของเศรษฐกิจพอเพียงในการปฏิบัติเกี่ยวกับเรื่องทฤษฎีใหม่ บนความสามัคคี ความร่วมมือ ความซื่อสัตย์ และความปรารถนาดีต่อกัน การปฏิบัติตามแนวพระราชดำริทฤษฎีใหม่และเศรษฐกิจพอเพียงจะช่วยให้ประเทศเจริญได้

สถาบันราชภัฏกับแนวพระราชดำริทฤษฎีใหม่และเศรษฐกิจพอเพียง ก่อนปี พ.ศ. 2535 การดำเนินการกิจการฝึกหัดครูในภูมิภาคต่าง ๆ ของกรมการฝึกหัดครูโดยเฉพาะ โครงการฝึกหัดครูชนบท เป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างพื้นฐานความเข้มแข็งให้กับชุมชน เป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาคน พัฒนารอบครัว และพัฒนาชุมชน โดยเฉพาะการพัฒนาชนบทที่สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเป็นการปฏิรูปการกิจที่สอดคล้องกับแนวพระราชดำริทฤษฎีใหม่และเศรษฐกิจพอเพียงโดยธรรมชาติ

หลังจากได้รับพระราชทานนามราชภัฏและตราสัญลักษณ์ประจำพระองค์ บทบาทของวิทยาลัยครูปรับเปลี่ยนเป็นสถาบัน อุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น สถาบันราชภัฏทุกแห่งได้น้อม

นำแนวพระราชดำริเป็นปรัชญานำทางในการปฏิบัติงานตามภารกิจของสถาบันอุดมศึกษาทั้งในสำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ และสถาบันราชภัฏทุกแห่ง

สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏน้อมนำ แนวพระราชดำริไปสู่การปฏิบัติ โดยการก่อตั้งศูนย์เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่นตามแนวพระราชดำริ การนำปรัชญาการพัฒนาท้องถิ่นมาเป็นปรัชญาหลักประจำสถาบันราชภัฏและการเปิดสอนหลักสูตรระดับปริญญามหาบัณฑิต สาขาพุทธศาสตร์การพัฒนา การอัญเชิญแนวพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาปฏิบัติให้เกิดผลอย่างต่อเนื่อง นับเป็นบทบาทที่สำคัญที่มีส่วนทำให้ท้องถิ่นห่างไกลทั่วประเทศไทย ได้รับการพัฒนาอย่างทั่วถึง ประชาชนในท้องถิ่นต่าง ๆ มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นสอดคล้องกับพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏมีนโยบายอัญเชิญแนวพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เรื่องทฤษฎีใหม่และเศรษฐกิจพอเพียงมาบูรณาการไว้ในรายวิชาต่าง ๆ และวิชาการศึกษาทั่วไป ทั้งหลักสูตรศิลปศาสตรศาสตร วิทยาศาสตร์ และหลักสูตรปริญญามหาบัณฑิต ทำให้บัณฑิตและมหาบัณฑิตที่จบจากสถาบันราชภัฏเป็นผู้มีความรู้ความเข้าใจในแนวคิด ทฤษฎี และแนวพระราชดำริขององค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมากที่สุด ทำให้บัณฑิตและมหาบัณฑิตจากสถาบันราชภัฏเป็นที่ยอมรับว่า มีความเชี่ยวชาญการทำงานในท้องถิ่น

รายวิชาในหลักสูตรของสำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ ซึ่งมีแนวพระราชดำริ เรื่องทฤษฎีใหม่ และเศรษฐกิจพอเพียง สอดแทรกอยู่ได้แก่ วิชาวิถีไทย ความจริงของชีวิต วิถีโลก เกษตรทฤษฎีใหม่ เกษตรทางเลือก ชีวิตและสิ่งแวดล้อม พฤติกรรมมนุษย์กับการพัฒนาคน ทฤษฎีการพัฒนาชาติ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ เศรษฐกิจ ชุมชนพึ่งตนเอง การพัฒนาแบบยั่งยืน ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชนกระบวนการพัฒนาชุมชน และอื่น ๆ อีกมาก การอัญเชิญแนวพระราชดำริในองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาไว้ในคำอธิบายรายวิชาต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก แสดงให้เห็นว่าสำนักงานสภาสถาบันราชภัฏตระหนักในความสำคัญมีความจงรักภักดี และด้วยความมุ่งมั่นที่จะพัฒนาท้องถิ่นไทยให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน จึงได้มีการผลักดันให้สถาบันราชภัฏทุกแห่งประยุกต์ใช้แนวพระราชดำริอันทรงคุณค่า โดยการถ่ายทอดความเป็นศาสตร์ และความเป็นเลิศแห่งกระบวนการพัฒนาสังคมให้แก่บัณฑิตของสถาบันราชภัฏซึ่งเป็นปัญญาชนที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาท้องถิ่น ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

การก่อตั้งศูนย์ศึกษาพัฒนาเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่น ตามแนวพระราชดำริในสถาบันราชภัฏทุกแห่ง เป็นความพยายามที่จะศึกษา รวบรวม และมีส่วนร่วมในการศึกษาซึ่งกัน และกันระหว่างสถาบันราชภัฏกับชุมชนท้องถิ่นต่าง ๆ ทำหน้าที่ในการเป็นวิทยากรศึกษา วิจัย และเก็บรวบรวมข้อมูลท้องถิ่น เพื่อนำข้อมูลเหล่านั้นไปพัฒนาร่วมกับหน่วยงานอื่น ๆ

ในลักษณะพหุภาคี กระตุ้นให้หน่วยงานต่าง ๆ เกิดการพัฒนา โดยยึดคนเป็นศูนย์กลาง สภาพการณ์ดังกล่าว ทำให้ชุมชนท้องถิ่นต่าง ๆ เกิดการตื่นตัว ชุมชนและหน่วยงานต่าง ๆ มีความเชื่อมั่นต่อแนวพระราชดำริ เรื่องทฤษฎีใหม่ และเศรษฐกิจพอเพียงมากขึ้นเป็นลำดับ

การนำปรัชญาการพัฒนาท้องถิ่นมาเป็นปรัชญาหลักประจำสถาบันราชภัฏทุกแห่งเป็นการดำเนินการตามรอยเบื้องพระยุคลบาทในองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ทรงนำแนวพระราชดำริไปทดลองปฏิบัติจนเป็นผลในหลายพื้นที่ เป็นที่ประจักษ์ในหมู่พสกนิกรทั้งชาวไทยและต่างประเทศ การดำเนินรอยตามเบื้องพระยุคลบาทขององค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวของสถาบันราชภัฏทำให้เกิดการศึกษาค้นคว้าความรู้เกี่ยวกับแนวพระราชดำริและท้องถิ่น ในลักษณะการศึกษาดูงาน การทดลอง การพิสูจน์ทฤษฎีเชิงสาริต การศึกษารวบรวม และค้นคว้าวิจัย ยังผลให้วงวิชาการพัฒนาของประเทศไทยมีแนวทางในการพัฒนาประเทศมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะการสร้าง ความมั่นคงทางเศรษฐกิจของประเทศนั้น มีการค้นพบแนวทางการสร้างอำนาจ และความเป็นปึกแผ่นให้แก่ระบบเศรษฐกิจไทยชัดเจนยิ่งขึ้น

การเปิดสอนหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขายุทธศาสตร์การพัฒนาของสถาบันราชภัฏเพชรบุรี เป็นความพยายามผลักดันให้มีการศึกษาแนวพระราชดำริเกี่ยวกับการพัฒนาในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวโดยละเอียดลึกซึ้ง โดยสถาบันราชภัฏมีความมุ่งหมายจะให้ เป็นศาสตร์พลังของแผ่นดินเพื่อผลิตนักพัฒนาที่จะดำเนินรอยตามเบื้องพระยุคลบาท สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏจึงส่งเสริมให้มีการพัฒนาหลักสูตรยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาขึ้นจนเป็นผลสำเร็จ และได้ทำการเปิดสอนครั้งแรกในปี พ.ศ. 2542 นับเป็นสถาบันการศึกษาในระดับสูงแห่งแรก ที่เปิดสอนหลักสูตรเกี่ยวกับทฤษฎีการพัฒนาประเทศอันเนื่องมาจากพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอย่างจริงจัง แสดงให้เห็นว่าสำนักงานสภาสถาบันราชภัฏมีการศึกษาค้นคว้าวิจัย และน้อมนำไปสู่การประยุกต์ใช้เพื่อแก้ปัญหาชุมชนท้องถิ่นที่กระจายอยู่ทั่วประเทศไทย

จากบทบาทข้างต้นที่กล่าวมาจึงแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏเป็นหน่วยงานระดับสูงที่เอาใจใส่ต่อแนวพระราชดำริในองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอย่างต่อเนื่อง และมีนโยบายที่ชัดเจนให้สถาบันราชภัฏ ข้าราชการ อาจารย์เจ้าหน้าที่และนักศึกษาน้อมนำแนวพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไปสู่การปฏิบัติ ยังผลให้การมุ่งพัฒนาชุมชนท้องถิ่น ของสถาบันราชภัฏทุกแห่งประสบความสำเร็จ จนอาจกล่าวได้ว่าสถาบันราชภัฏเป็นสถาบันอุดมศึกษาที่มีการเรียนรู้ และเก็บข้อมูลของท้องถิ่นได้ดีที่สุดในปัจจุบัน

แนวทางการน้อมนำแนวพระราชดำริทฤษฎีใหม่ และเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้พัฒนาคน พัฒนาสถาบัน และพัฒนาชุมชน สถาบันราชภัฏควรดำเนินกลยุทธ์สู่ความสำเร็จด้วยการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์การทำงานให้มุ่งสู่อุดมการณ์ร่วมกันในความเป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนา

ท้องถิ่น โดยใช้พื้นที่ชุมชนในเขตความรับผิดชอบเป็นเป้าหมายหลักของการปฏิบัติงาน และเชื่อมโยงกันทั่วประเทศเป็นการพัฒนาร่วมกันทั้งระบบ

2. งานวิจัยที่เกี่ยวกับการบัญชี

จุฑามาส พันธุ์รงค์ (2546) ได้ทำการศึกษาการบูรณาการการจัดการศึกษาเพื่อท้องถิ่น ในการเพิ่มศักยภาพของเกษตรกรโดยการนำวิธีการทางบัญชีเพื่อพัฒนาธุรกิจชุมชนในเขตจังหวัด เชียงใหม่ พบว่าหากเกษตรกร มีความรู้ ความเข้าใจ และมีการจัดบันทึกบัญชีอย่างถูกต้องสม่ำเสมอ ก็จะสามารถช่วยให้เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการมีวินัยทางการเงิน รู้จักวิธีการบริหารการเงินการบัญชี ของตน รู้จักการใช้จ่ายอย่างประหยัดและรู้จักการออม รวมทั้งใช้เป็นข้อมูลในการวางแผนประกอบ อาชีพ สามารถสร้างรายได้ อันเป็นการสร้างโอกาสให้กับเกษตรกรให้สามารถชำระหนี้ได้ และ พึ่งตนเองได้ในที่สุด นอกจากนี้งานวิจัยยังสามารถช่วยลดความผันผวนของแรงงานจากภาค เกษตรกรเข้าสู่เมืองเพื่อหารายได้เสริม ทำให้ลดปัญหาสังคมเมือง เพิ่มความมั่นใจในการลงทุน ปรับปรุงผลผลิตของเกษตรกรเนื่องจากไม่ต้องกังวลใจกับความเสี่ยงจากการขาดทุน

วาริพิน มงคลสมัย (2550) ได้ทำการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ผลของการสอนวิชาบัญชี การเงินต่อพฤติกรรมการใช้เงินของนักศึกษา เป็นงานวิจัยที่ยึดหลักคิดตามแนวพระราชดำริของ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เรื่อง เศรษฐกิจพอเพียง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลของวิธีการบูรณาการวิชาการเรียนบัญชีการเงินต่อพฤติกรรมการใช้เงินของนักศึกษาและเพื่อสร้างสมุดบัญชีรับ จ่ายเงินที่เหมาะสมสำหรับนักศึกษา ผลการวิจัยพบว่ากระบวนการวิชาการเรียนบัญชีการเงินมีผลทำให้ พฤติกรรมการใช้เงินของนักศึกษาเปลี่ยนไปอย่างชัดเจน โดยนักศึกษาร้อยละ 56 สามารถลด ค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็น ได้แก่ ค่าขนม เสื้อผ้าตามสมัยนิยม ค่าเกม ค่าบัตรเติมเงิน ค่ารองเท้าตามสมัย นิยม ฯลฯ นักศึกษาบางคนบอกว่าการบันทึกรายรับรายจ่ายประจำวันจ่ายเงินค่าขนมเยาะและใช้ เวลาไปกับการนั่ง กินขนม หลังจากบันทึกรายรับรายจ่ายประจำวันแล้วนักศึกษาพบว่าในแต่ละ เดือนมีรายจ่ายค่าขนมสูงมาก จึงตั้งใจลดค่าขนมลง ทำให้มีเงินซื้ออาหารที่มีประโยชน์ นักศึกษามี เวลาเข้าห้องสมุดเพื่ออ่านหนังสือทำการบ้านมากขึ้นและทำให้มีรูปร่างสมส่วนดีขึ้น มีความคล่องตัว และไม่อึดอัด นอกจากนี้ผลการวิจัยยังพบว่านักศึกษาสามารถสร้างสมุดบัญชีรับจ่ายเงินซึ่งมีรูปแบบ สมุดบัญชีที่เหมาะสมกับวัยและสถานภาพของนักศึกษา จากกิจกรรมประกวดการออกแบบสมุดบัญชี นักศึกษาส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับสมุดบัญชีที่ออกแบบอย่างง่าย สะดวกต่อการบันทึกบัญชี มี ขนาดเล็ก สามารถพกพาได้ง่าย มีสีสันและรูปแบบแปลกตา

วาริพิน มงคลสมัย (2551) ได้ศึกษาการจัดทำบัญชีของกลุ่มเกษตรกรบ้านเหมืองกวัก หมู่ 5 ตำบลมะเขือแจ้ อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ผลการวิจัยพบว่าเกษตรกรบ้านเหมืองกวักมีความรู้

ด้านบัญชีครัวเรือน บัญชีต้นทุน และเศรษฐกิจพอเพียง เนื่องจากหน่วยงานภาครัฐ เช่น ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ ได้เข้ามาให้ความรู้ด้านบัญชีครัวเรือน เกษตรกรทราบจำนวนต้นทุนการอุปโภคบริโภคเป็นอย่างดีเนื่องจากเกษตรกรทำอาชีพเกษตรกรรมมานานกว่า 10 ปี และเกษตรกรรับรู้แนวคิดเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง จากสื่อต่าง ๆ เช่น โทรทัศน์ และหนังสือพิมพ์ เกษตรกรทราบข้อมูลเกี่ยวกับบัญชีต้นทุนเป็นอย่างดี เนื่องจากเกษตรกรมีประสบการณ์การทำอาชีพเกษตรกรรมมานานกว่า 10 ปี แต่การบันทึกบัญชีต้นทุนเกษตรกรจะบันทึกเฉพาะค่าแรงงาน สำหรับค่าวัสดุและค่าใช้จ่ายในการผลิตไม่ได้บันทึกไว้เป็นหลักฐาน เกษตรกรบ้านหมือมกักมีปัญหาค่าการบันทึกบัญชีครัวเรือนเนื่องจากมีรายได้ไม่สม่ำเสมอในแต่ละปี ทำให้เกิดความท้อใจในการบันทึกบัญชี โดยเฉพาะเดือนที่เกษตรกรไม่มีรายได้ มีแต่รายจ่าย อย่างไรก็ตามในช่วงของการดำเนินการวิจัยเกษตรกรเริ่มต้นบันทึกบัญชีอย่างสม่ำเสมอ โดยมีทัศนคติว่าการที่ครอบครัวบันทึกบัญชีรายรับรายจ่ายจะทำให้เด็กมีวินัยในเรื่องการใช้จ่ายเงิน สำหรับการพัฒนาระบบจัดทำบัญชีพบว่าเกษตรกรบันทึกบัญชีมีความยืดหยุ่นตามลักษณะรายได้ของครอบครัวและตามทัศนคติของเกษตรกรต่อการบันทึกบัญชีรายรับรายจ่าย โดยพบว่าบางครอบครัวบันทึกบัญชีทุกวันและบางครอบครัวบันทึกบัญชีเป็นรายสัปดาห์ การส่งเสริมสนับสนุนให้ชุมชนบันทึกบัญชีครัวเรือน นับว่าประสบความสำเร็จพอสมควรเนื่องจากมีชุมชนส่งสมุดบัญชีเข้าประกวดจำนวน 5 ครัวเรือนและผลของการบันทึกบัญชีทำให้ชุมชนสามารถลดค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็น เช่น ค่าหอย จากเดิมซื้อสูงสุดถึง 500 บาท แต่เมื่อบันทึกบัญชีเห็นค่าหอยสูงจึงตั้งใจจะลดค่าหอยลงปัจจุบันซื้อไม่เกิน 100 บาท เป็นต้น และเป็นกำลังใจในการหารายได้เข้าสู่ครอบครัวได้มากขึ้น

ศูนย์ ตฤณชชี และนิยะดา วิเศษบริสุทธิ (2551) ได้ทำการศึกษา การรับรู้เกี่ยวกับการจัดทำบัญชีครัวเรือน และ ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจจัดทำบัญชีครัวเรือนของประชาชน รวมทั้งสาเหตุที่ทำให้ไม่จัดทำบัญชีครัวเรือนของประชาชนในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผลการวิจัยพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนมากเป็นผู้ที่มีที่อยู่อาศัยในลำนาทะเบียนบ้านใน ตำบลบ้านใหม่ เป็นเพศหญิง มีอายุต่ำกว่า 20 ปี เป็นนักเรียน/นักศึกษา มีการศึกษาระดับประถมศึกษา และส่วนใหญ่มิรายได้เฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือน ระหว่าง 5,001-10,000 บาท ในส่วนของการรับรู้และช่องทางการเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับการทำบัญชีครัวเรือนผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่อยกได้รับข่าวสารเกี่ยวกับการรณรงค์ให้จัดทำบัญชีครัวเรือน โดยมีช่องทางการรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการรณรงค์ให้จัดทำบัญชีครัวเรือน 3 ลำดับแรก คือ โทรทัศน์ การแนะนำของผู้นำชุมชน และการประชุมชี้แจงของบุคลากรเจ้าหน้าที่ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ตามลำดับ ส่วนของการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการจัดทำบัญชีครัวเรือน พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการจัดทำบัญชีครัวเรือนของประชาชนในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา คือ ปัจจัยด้านการจัดการทางการเงินโดยให้ความสำคัญกับปัจจัยย่อย คือ การได้เรียนรู้การบริหารและวางแผนการใช้

เงินมากที่สุด และปัจจัยด้านครอบครัวโดยให้ความสำคัญกับปัจจัยย่อย คือ การเห็นคุณค่าของเงินมากขึ้น รองลงมาเป็นปัจจัยด้านชุมชน โดยให้ความสำคัญกับปัจจัยย่อย คือ ความภาคภูมิใจที่ได้เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาชุมชน และจากการทดสอบสมมติฐาน พบว่า ปัจจัยที่ทำให้ตัดสินใจจัดทำบัญชีครัวเรือนทั้ง 3 ด้านไม่แตกต่างกันตาม เพศ และรายได้เฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือน แต่แตกต่างกันตาม อายุ อาชีพ และระดับการศึกษา อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05 นอกจากนี้ในส่วนของการสาเหตุที่ทำให้ไม่จัดทำบัญชีครัวเรือนในปัจจุบัน พบว่า ประชาชนในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีความคิดเห็นว่า เสียเวลาในการจัดทำ

สุพรรณิ ต่อนริบ (ม.ป.ป.) ได้ทำการศึกษา การทำบัญชีครัวเรือนของเกษตรกรลูกค้ำธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ในจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า เกษตรกรร้อยละ 63.4 ไม่มีประสบการณ์ในการทำบัญชีครัวเรือนมาก่อน ทุกรายได้รับการสนับสนุนจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรในการทำบัญชีครัวเรือน ทุกรายได้รับแจกสมุดบัญชีครัวเรือน ทุกรายได้รับคำแนะนำเกี่ยวกับการทำบัญชีครัวเรือน และได้รับการสอนทำบัญชีครัวเรือนจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร เกษตรกรร้อยละ 57.3 ใช้ช่วงเวลากลางคืนในการทำบัญชีครัวเรือน ทุกรายได้ใช้บ้านเป็นสถานที่ในการทำบัญชีครัวเรือน เกษตรกรร้อยละ 32.8 ทำบัญชีครัวเรือน 3 ครั้ง/สัปดาห์ ร้อยละ 63.4 เข้าใจหลักการทำบัญชีจากการเข้าอบรม แต่ไม่สามารถนำไปปฏิบัติได้ การศึกษาทัศนคติของเกษตรกรต่อการทำบัญชีครัวเรือน พบว่าเกษตรกรมีทัศนคติเห็นด้วยอย่างยิ่งต่อการทำบัญชีครัวเรือน โดยมีค่าคะแนนเฉลี่ย เท่ากับ 4.59 ในด้านปัญหาและอุปสรรคในการทำบัญชีครัวเรือน พบว่าปัญหาที่สำคัญคือ เกษตรกรขาดความเข้าใจในการทำบัญชีครัวเรือน และขาดการช่วยเหลือ แนะนำ จากเจ้าหน้าที่เมื่อมีปัญหาในการทำบัญชีครัวเรือน ข้อเสนอแนะของเกษตรกร คือ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชนควรให้ความรู้ คำแนะนำ จัดฝึกอบรม และส่งเสริมสนับสนุนให้มีการทำบัญชีครัวเรือนอย่างต่อเนื่อง

กรอบแนวความคิดของโครงการวิจัย

การวิจัยเชิงปฏิบัติการ การจัดการความรู้ทางบัญชีตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง เป็นการแลกเปลี่ยนความรู้ด้านการบัญชีของชุมชนตำบลมะเขือแจ้ กับความรู้ด้านการบัญชีของผู้วิจัย เพื่อให้เกิดความรู้อย่างเป็นระบบ โดยมีเป้าหมายเพื่อให้ชุมชนตำบลมะเขือแจ้ มีการบันทึกบัญชีและใช้แนวพระราชดำริ เรื่อง เศรษฐกิจพอเพียง ในการวิเคราะห์การใช้จ่ายเงิน เพื่อให้ชุมชนสามารถลดค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็นและเพิ่มการออมเงิน ทำให้เกิดเป็นชุมชนเข้มแข็ง แสดงดังกรอบคิด การจัดการความรู้ทางบัญชีตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้

ภาพที่ 7 กรอบแนวคิดการวิจัย